

Rapport 2013:07

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Fältgentiana i Dalarna

Lägesrapport om en av våra ovanligaste växter

Omslagsbild: Fältgentiana i blom. Foto: Bosse Norell.

Rapporten kan beställas från Länsstyrelsen Dalarna, telefon 023 8100. Den kan även laddas ned från Länsstyrelsen Dalarnas webbplats: www.lansstyrelsen.se/dalarna

Ingår i serien Rapporter från Länsstyrelsen i Dalarnas län, ISSN: 1654-7691.

Tryck: Länsstyrelsen Dalarnas tryckeri, april 2013.

Fältgentiana i Dalarna

Bo Norell

Redaktion
Tomas Ljung och Urban Gunnarsson

Förord

De gamla slåtterängarna hör till våra allra artrikaste ekosystem i Norden. Seklers slåtter och bortförande av hö har skapat en utmagrad, tjock grässvål, som utgör en optimal livsmiljö för ett stort antal av vår floras lågvuxna, fleråriga gräs och örter. Där slåtterängen efterbetas är artinnehållet som allra högst, tack vare att kreaturens klövar sargar svålen och ger frön en chans att gro. Till de arter som tydligast gynnas och som med viss rätt kan utnämnas till slåtterängarnas flaggskepp, hör fältgentianan.

Ännu för sextio år sedan ansågs fältgentianan vara så spridd och allmän i Dalarna att Erik Almquist inte brydde sig om att notera enskilda lokaler för den i sin ”Dalarnes Flora” 1949. Idag är läget diametralt annorlunda. I takt med att slåtterängarna har övergivits eller förändrats och antalet betesdjur på naturmarker stadigt har minskat, har denna ängens skönhet på kort tid blivit en av våra allra mest ovanliga växter.

Fältgentianan hör till de arter som försvinner inom några få år om inte gräsmarken hävdas genom slåtter eller ett väl avvägt bete. Den är så känslig att den snabbt försvinner om betetrycket är alltför hårt eller alltför svagt, liksom då gräsmarken gödslas eller plöjs eller slåtterhävden upphör, om så bara temporärt. Denna ömtålighet delar fältgentianan i varierande grad med många andra av ängarnas växter. Förekomst av fältgentiana kan därför sägas utgöra ett kvitto på att hävden är (eller nyligen har varit) väl kalibrerad och där fältgentianan finns kan man vara säker på att också finna många andra kräsna och sällsynta arter. För att kunna bevara ängarnas mångfald har i de flesta fall den bästa skötseln visat sig vara den som i möjligaste mån efterliknar den traditionella slåttern eller beteshävd.

Under 2011 och 2012 har Länsstyrelsen genomfört en inventering av fältgentianan på 100 tidigare kända lokaler i Dalarna, som en del av arbetet med det nationella åtgärdsprogrammet för arten. Under inventeringen hittades fältgentianan på 47 lokaler varav tre var nyupptäckta. Några av de livskraftigaste populationerna återfanns glädjande nog på ängar inom skyddade områden, som sköts traditionellt genom Länsstyrelsens försorg.

Fältgentianans behov av hävd gör den mycket känslig för alla storskaliga förändringar i miljön som påverkar bruket av våra ängsmarker. Politiska beslut kan ge förutsättningar för att småskaliga jordbruk ska kunna fortsätta att finnas i länet och ge möjligheter till ett brukande som kan gynna gentianan och andra ängsväxter. Krafttag krävs snabbt om inte fältgentianan och andra hotade kärleväxter, svampar och insekter helt ska försvinna från våra gamla slåtterängar – det både vackraste och sköraste av allt vårt levande kulturarv. I och med denna inventering finns nu ett konkret underlag för planering av både kort- och långsiktigt bevarande av fältgentianan och dess brokiga värld.

Länsstyrelsen Dalarna, april 2013

Stig-Åke Svenson

Naturvårdsdirektör

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning	5
Inledning	6
Fältgentianan <i>Gentianella campestris</i>	7
Fältgentianans former	8
Hotsituation	10
Metodik	10
Variabler som har noterats	11
Resultat och diskussion.....	12
Fältgentianans utbredning i Dalarna	13
Förändring i populationsstorlekar på tio lokaler	15
Hävdan av fältgentianalokaler och förutsättningar för långsiktig överlevnad.....	15
Fältgentianans fenologi (utvecklingsfas) i Dalarna 2011 och 2012	16
Några skötselrekommendationer för fältgentianans marker.....	18
Framtiden för fältgentianan i Dalarna.....	19
Referenser	20
INVENTERADE LOKALER FÖR FÄLTGENTIANA	21

Sammanfattning

Fältgentianan är en flaggskeppsart för artrika och vällävdade ängar. Den har tidigare varit vanlig i Sverige, men med det snabba försvinnandet av det småskaliga jordbruket har arten alltmer tynat bort. Sedan 1960-talet har den traditionella hävden minskat kraftigt, vilket har resulterat i att arealen naturlig betes- och slåttermark idag är mycket liten. Igenväxning har i synnerhet drabbat de södra delarna av Dalarna. I de nordliga länsdelarna går inte igenväxningen lika fort och här går det ännu att hitta fältgentianan, i ängsmarker som fortfarande slåttas eller betas.

Under sommaren 2011, med komplettering 2012, inventerades fältgentiana i Dalarna inom åtgärdsprogrammet för fältgentiana. Fältgentianan har två varieteter med olika blomningstid: en tidigblommande form *Gentianella campestris* var. *suecica* och en senblommande, *G. c.* var. *campestris*. Dessa säsongformer anses vara en anpassning till slåtter, där den tidigblommande hinner sätta frö innan den traditionella slåttern och den senblommande börjar blomma först efter slåttern.

Alla kända lokaler av fältgentiana besöktes under inventeringen 2011. Slåttermarker besöktes tidigt på sommaren, om möjligt före slåttern, dvs sista veckan i juni och några veckor in i juli, för att möjliggöra fynd av den tidigblommande fältgentianan. Senare, under tre veckor i augusti, fortsatte inventeringen efter den senblommande formen. Vid denna tidpunkt på året inventerades mestadels betade lokaler. Under 2012 gjordes en komplettering av några av de lokaler som inventerats i augusti 2011, där den tidigblommande formen bedömdes kunna förekomma.

Av 100 inventerade (inklusive nyfunna) lokaler återfanns fältgentianan på 47 lokaler och totalt 4 497 individer räknades. Majoriteten av lokalerna hyste den tidigblommande formen. Enbart på 4 lokaler, med totalt 22 individer, återfanns senblommande fältgentiana. Endast på en lokal fanns båda formerna, nämligen på Degernäset i Sörnäs, Lima socken.

Resultatet antyder att hävden har fortsatt att minska sedan 1990-talet, liksom att den har ändrat karaktär, vilket på sikt kommer att vara ett allvarligt hot för artens existens i länet. De lokaler som har slåtter som huvudsaklig hävdform uppvisar mer stabila populationer, medan fältgentianorna på de betade lokalerna hade försvunnit i högre utsträckning. På samtliga ohävdade lokaler hade arten försvunnit helt. Vägkanter verkar inte heller kunna hysa fältgentiana under någon längre tid. Dessa habitat bör av allt att döma betraktas som tillfälliga så länge inte traditionell hävd sker.

I rapporten ges även förslag på skötselåtgärder för att behålla fältgentianan. Sammanfattningsvis kommer det att krävas såväl krafttag som samordning av skötselinsatser för att långsiktigt kunna bevara fältgentianan i Dalarna, så länge inte jordbruket får nya förutsättningar som gynnar slåtterbruk och rätt sorts betesdrift.

Inledning

Ängar kan ha en mycket artrik flora. Välskötta ängsmarker är ett av de mest artrika ekosystem som finns på våra breddgrader. Ängsmarken kan ha varierande artsammansättning, främst beroende på klimat, markfuktighet, surhetsgrad och näringstillgång. Bland de idag mest exklusiva ängsarterna hör den violettblåa fältgentianan – huvudobjektet för denna studie. Fältgentianan konkurreras snabbt ut då hävden upphör och försvinner för det mesta bara efter några få år. Därför är fältgentianans förekomst starkt kopplad till hur vi brukar våra marker och en av de bästa indikatorerna på välskötta gräsmarker.

Den hävdade ängen är en naturmark som under lång tid har hävdats med slätter eller bete och aldrig har plöjts eller odlats. Det mer intensiva ängsbrukets historia i Sverige började under järnåldern i och med att klimatet blev kärvarare. Därför var man tvungen att stalla in djuren för vintern och då behövdes vinterfoder. Kulmen av ängsbruket i våra trakter var kring mitten av 1800-talet då mer än 80 % av all brukad, öppen mark i en by, var slättermark.

Den långa hävdkontinuitet som de naturliga ängsmarkerna hade vid mitten av 1800-talet hade gett en lång rad ängsväxter chansen att etablera sig och sprida sig. Under andra hälften av 1800-talet började markanvändningen förändras genom skiftesregimer och nya odlingsmetoder, en agrar revolution inleddes. I och med jordbrukets effektivisering minskade sakta men säkert hävden av slättermarkerna, för att efter 1920 avta snabbt. Sedan slutet av 1800-talet har antalet betande djur också minskat radikalt. I Dalarna fanns då ca 80 000 nötkreatur, 70 000 får, 30 000 getter och 20 000 hästar (Bratt och Ljung 1993). Motsvarande siffror idag (enligt Jordbruksverkets statistik) är: ca 30 000 nötdjur, 18 000 får, 500 getter och 14 000 hästar. Med tillämpande av Jordbruksverkets officiella omräkningskoefficient om 0,15 getter/får per ko/häst har detta inneburit en sammanlagd nedgång i antalet betesdjursenheter från 115 000 till 47 000, d.v.s. endast 40 % av antalet betande mular återstår. En annan betydande förändring är att mulbetet, som tidigare huvudsakligen försiggick i skogen runt byar och fåbodar, idag sker på odlad mark som varit både plöjd och gödslad och där den biologiska mångfalden är betydligt fattigare än på naturmark. Dessa förändringar har sammantaget medfört att dagens hävdade slätterängar och betesmarker endast är isolerade fragment av liens och mulens forna landskap.

Tydliga indikationer på att fältgentianan minskat i länet kan man få i Erik Almquists "Dalarnes Flora" från 1949. Arten anges där som spridd till tämligen allmän, främst i bebodda skogstrakter och i siluområdet, medan arten uppges vara rar i fjällen. Under "Projekt hotade och sällsynta växter i Dalarna" som pågick 1988-1990 hade antalet kända lokaler för fältgentianan reducerats till 65 (DABS 1993). Eftersom antalet hävdade marker har fortsatt att minska sedan 1990-talet kan man anta att antalet gentianalokaler också sjunker. Detta är också något som bekräftas i den nyutkomna rapporten Ängssvampar i Dalarna (Janols 2012). I rapporten beskrivs läget för de likaledes hävdberoende ängssvamparna som akut på flera av de kvarvarande fragment av ängs- och betesmarker som finns i länet.

Föreliggande inventering ingår i den del av Länsstyrelsens arbete med hotade arter som styrs av de nationella åtgärdsprogram (ÅGP) som Naturvårdsverket tagit fram. Dessa program syftar till att långsiktigt säkra de utpekade arternas överlevnad. Åtgärdsprogrammet för fältgentiana är författat av Tommy Lennartsson och är för närvarande under fastställelse. Under uppstartskedet av åtgärdsprogramsarbetet i början på 2000-talet gjorde Länsstyrelsen inventeringar av flera kända fältgentianalokaler, vilket gör att det finns möjlighet att följa utvecklingen hos vissa populationer under en längre tid.

En flock nyfikna getter på Norra Fenningbergets fäbod, idag en sällsynt syn på Dalarnas fäbodrar. BN 17 augusti 2012.

Fältgentianan *Gentianella campestris*

Fältgentianan är starkt kulturbunden och är anpassad till de tidigare hävdformerna och till den rådande slåttertidspunkten. Arten, som är mycket variabel, har utvecklat olika underarter och varieteter, däribland en tidigblommande och en senblommande varietet. Dessa ekotyper har uppkommit och bibehållits genom att de har olika blomningstider och separationen i blomningstid gör att korsningar mellan säsongsformerna sällan sker. Skillnaden i blomningstid gör också att tidpunkterna för fröutveckling, fröspredning och frögroning är åtskilda.

Fältgentianan är endemisk för Västeuropa, dvs. den förekommer inte naturligt någon annanstans. I Sverige är den sydlig och går upp till Jämtland och lite längre upp längs kusten (till Västerbotten).

Fältgentianan är i Dalarna 2-årig. Pollinationen sker huvudsakligen med hjälp av humlor. Första sommaren, då det mogna fröet sprids och gror bildas en "pålröt" och en kort stam med blad i rosett. Den sena variantens frön överlever oftast som frö och gror först på våren. Arten har en kortlivad fröbank, fröna kan maximalt överleva 3 till 5 år i jorden utan att gro. Dessa blad dör bort vid vinterns inträde, men en central knopp i bladrossetten överlever till nästa sommar. Den andra sommaren utvecklas knoppen till en grenig stjälk med blad och så småningom bildas de violettblåa blommorna. Resten av första årets rosettblad har nu vissnat, men kan sitta kvar vid dess stjälkbåsar. De befruktade blommorna bildar kapslar som efterhand mognar och de små fröna kan då spridas och starta en ny cykel. Fältgentianan lever i symbios med en speciell mykorrhizasvamp (*Gentianaceae*-mykorrhiza).

Fältgentianan har sin vanligaste växtplats i välhävda slättermarker. De betesmarker där arten påträffats har som regel varit slätterhävda längre tillbaka. Fältgentianan har förr troligen spritts som frö med djurklövar/hovar och slätterredskap längs stigar och älvar samt genom fäboddriften även ut i glesare skogsmark.

Fältgentianans former

Fältgentianan *Gentianella campestris ssp. campestris* delas vanligtvis in i tre varieteter: tidig fältgentiana *Gentianella campestris* var. *suecica*, sen fältgentiana *Gentianella campestris* var. *campestris* samt sätergentiana *Gentianella campestris* var. *islandica*. Nedan beskrivs de olika formerna lite utförligare. Hos samtliga underarter och varieteter har själva blomman en 4-flikig blomkrona, 5-10 mm bred, och innanför den en fransad bikrona i kronpipens mynning. Blomfärgen är blå, lila, ljusblå eller vit. De ljusa blomfärgerna hittas framför allt i norra Sverige. Fodret har två bredare och två smalare foderblad; de smalare döljs av de breda foderbladen.

Tidig fältgentiana, *Gentianella campestris* var. *suecica*, har anpassat sin livscykel till att hinna blomma och sätta frö innan den traditionella slåtterperioden (runt månadsskiftet juli/augusti). Dess blomning sker redan från mitten av juni och kan i Dalarna sträcka sig två-tre veckor in i juli. Efter första vintern gror fröna, och en rot bildas samt en kort stam skjuter upp med en bladrosett första året. Denna bladrosett dör undan under nästa vinter, då gentianan övervintrar som en liten pålrot, men rester av rosetten kan ses under andra sommaren. Då utvecklas gentianan till en fullt utvecklad planta med en grenig stjälk med blad och violettblåa blommor. Den tidiga fältgentianan bestäms framför allt av blomningstiden. Den har dessutom färre grenar i medeltal än senblommande ssp. *campestris*. Den tidiga fältgentianan är enligt litteraturen den vanligaste varianten i Dalarna.

Sen fältgentiana, *Gentianella campestris* var. *campestris*, blommar i Dalarna från ca 25 juli till ca 25 augusti beroende på årsmånen och med viss variation mellan populationer. Den är oftast mer storväxt och rikgrenig än den tidiga fältgentianan, en naturlig följd av att den hunnit samla mer energi innan blomningen. Sen fältgentiana har en viss färgvariation och kan, även om den vanligtvis är violettblå, i vissa populationer vara vit till blåvit. Den sena fältgentianans livscykel liknar den tidiga fältgentianans. Den kan i vissa fall tåla att slås eller betas innan blomningen, varvid den skjuter nya blommande grenar och producerar ungefär lika många frön som en obetad planta. Detta är troligen en anpassning till bete. Enligt litteraturen finns enbart ett fåtal kända lokaler i Dalarna.

Sätergentiana, *Gentianella campestris* var. *islandica*, som historiskt är påträffad i Dalarna, är även den mycket senblommande (från månadsskiftet juli/augusti till långt in i september). Den saknar central huvudstam men har rikligt med grenar från en mycket kort stjälkbas och blir därför kuddlik. Detta kan vara en anpassning till slåtter och bete på nordliga breddgrader genom att den lågväxta plantan har chans att klara sig under lien eller mulen. Det kuddliknande växtsättet är inte helt stabilt i populationerna och ofta hittar man även rena ssp. *campestris* samt övergångsformer där de nedre men inte de övre internoden sträckt sig så att växten får ett flocklikt utseende. Sätergentianan producerar oftast rikligt med blommor, 50-100% fler, än de andra typerna av fältgentiana av samma storlek, men den saknar helt förmåga att skjuta nya grenar efter att ha skadats. Sätergentianans blommor är vanligen vita till ljuslila/blåvioletta. Sätergentianan är en fjällnära art som lokalt har spritt sig ner i högländets byar och fåbodar. Endast några få fynd finns sedan tidigare i länet (dock inga fynd vid 2011 och 2012 års inventeringar).

I södra och västra Sverige finns en ettårig underart av fältgentiana, **kustgentiana** *Gentianella campestris ssp. baltica*.

Ovan t.v.: Tidig fältgentiana Fallsbjörken. BN 120626

Ovan t.h.: Sen fältgentiana. BN 120815.

T. v.: Sätergentiana. BN 200509.

Hotsituation

Läget för fältgentianan är att den i dagsläget är starkt hotad (hotkategori EN enligt rödlistan, Gärdenfors 2010). Att den har minskat kraftigt i hela sitt utbredningsområde i Sverige beror till stor del på den strukturomvandling som skett i svenskt jordbruk under 1900-talet, och som fortfarande pågår. Även om tillbakagången kanske har varit mer uttalad i de södra landsdelarna, där strukturomvandlingen pågått längre, så har arten minskat mycket kraftigt även i Dalarna. Idag är ogödslade slätterängar och betesmarker en försvinnande sällsynthet även i Dalarna, vilket i allt större utsträckning påverkar förekomsten av arten. Ett problematiskt inslag är också att hävden av fäbodvallarna efter en period av uppgång nu återigen minskar påtagligt. Idag saknas fältgentianan helt i många dalasocknar.

Förutom minskad och ändrad hävdregim kan förändringar i antalet blommande fältgentianor även bero på andra faktorer. Inavelsproblem och spontana utdöenden kan bli följden av den pågående fragmenteringen av dess habitat, vilket försvårar genutbytet mellan populationerna. Även storskaliga förändringar i markförhållandena tillstöter. Ett tilltagande kvävenedfall gödslar även välbäddade och magra gräsmarker, vilket kan försämra fältgentianans tillgång på mykorrhizasvampar.

Metodik

Inventeringen koncentrerades till att först och främst återbesöka gamla fyndlokaler (figur 1). Ett bekymmer härvidlag är att fältgentianan ännu för sextio år sedan ansågs som så vanlig att Erik Almqvist inte fann det mödan värt att notera enskilda fyndlokaler för arten i Dalarnes Flora 1949. Lokaluppgifter fick istället hämtas från andra källor: viktigast var Hotade och sällsynta växter i Dalarna (DABS 1993), där nästan alla äldre kända artfynd är sammanställda. En annan viktig källa var Artportalen, där några fynd av senare dato rapporterats. Även Länsstyrelsens egen databas med hotade arter blev en viktig uppgiftskälla. Lokaler med kända fynd av fältgentiana besöktes under sommaren 2011 och inventeringen kompletterades under 2012. Inventeringsperioden för den tidiga fältgentianan räckte från den 20 juni fram till växten var överblommad, omkring den 5 juli. För den sena formen pågick inventeringen mellan den första och 17 augusti.

Inventeringen gick i första hand ut på att återfinna fältgentianan på de äldre lokalerna. Ett viktigt underlag var befintligt kartmaterial och positionsuppgifter (koordinater). I andra hand söktes arten på nya, tidigare ej kända lokaler där slätter och bete pågår eller tills nyligen har bedrivits.

Varje lokal har genom sökts systematisk efter fältgentianor. I vissa fall kunde personer som vistas vid lokalen efterfrågas om eventuella tidigare iakttagelser av fältgentianan. För att identifiera och avgränsa potentiellt lämpliga fältgentianaarealer söktes efter gammal slätter- eller betesmark med en någorlunda låg grässvål och med flera hävdgynnade kärlväxt- eller svamparter. Det får inte ha gått alltför lång tid sedan fältgentianan fanns på platsen, det tar ca fem-sex år tills dess att den helt försvinner från fröbanken (Lennartsson & Oostermeijer 2001). På varje lokal uppskattades, oavsett om fältgentianan återfanns eller ej, den potentiella lämpliga arealen för arten. Detta gjordes utifrån erfarenhet av artens växtsätt och utifrån nuvarande hävd. Om fältgentianan hittades noterades flera olika parametrar. Hur de olika parametrarna uppskattades beskrivs nedan.

Under inventeringen har även förekomster av ett antal följearter inventerats, som alla kräver en välbäddad och låg grässvål. Följearter som noterats är: låsbräkenarter, jungfrulin, blåsuga, rödkämpar, slätterfibbla, klasefibbla, darrgräs, ormrot, brudsporre och svinrot. Alla rödlistade arter som hittades på lokalerna noterades också (enligt Gärdenfors 2010). Samtliga artfynd har rapporterats in till Artportalen.

Ohävdade gräsmarker inom närområdet till en fältgentianalokal som fortfarande har en kortväxt örtrik vegetation kan hysa en tynande bank av gentianafrön i jorden och har därmed förutsättningar att bilda nya delpopulationer. Gräsmarker som tidigare har hyst fältgentiana kan därför med återupptagen, justerad eller intensifierad hävd återfå sina gentianor.

Variabler som har noterats

Hävdtyp

- *Slåtter*: Ängsmark där traditionell hävd (årlig lieslåtter) sedan lång tid tillbaka ännu sker.
- *Bete*. Naturlig gräsmark som idag betas, men som förr som regel har varit slåttermark.
- *Ingen hävd*. Område (ängs-, betesmark eller vägkant) som varit ohävdad under en längre period.

Hävdintensitet

- *Hård*. Hävden har påtagligt påverkat ängsvegetationen så att den överallt är kortvuxen och saknar ansamling av förna.
- *Måttlig*. Hävden har tydligt påverkat ängsvegetationen, men vissa partier har inte hävdats och har rester av gammal förna.
- *Svag*. Hävden har till delar påverkat ängsvegetationen, men stora partier saknar hävd och förnaansamlingen är påtaglig.
- *Saknas*. Ingen hävd har förekommit åtminstone de senaste tio åren.

Fenologiskt stadium

- *Tidig blomning*. Gentianaplantorna har till största delen knoppar men vissa blommor kan ha öppnat sig.
- *Högblooming*. Plantorna har till största delen utslagna blommor men vissa blommor är i knopp och vissa är helt överblommade.
- *Sen blomning*. Plantorna har huvudsakligen öppna blommor och överblommade blommor och saknar knoppar.
- *Överblomning*. Plantorna saknar öppna blommor, har huvudsakligen helt överblommade blommor samt ett fåtal öppna fruktkapslar.
- *Tidigt frukstadium*. Plantorna har hälften av fruktkapslarna öppna.
- *Sent frukstadium*. Plantorna har alla fruktkapslar öppna.

Vegetationshöjd

Vegetationshöjden i fältgentianaplantornas närmaste område mäts med en tumstock och medelhöjden i hela centimetrar noteras på varje lokal och dellokal. Vid större sammanhängande population görs ett flertal mätningar.

Förnadjup

Förnan (kvarvarande döda växtdelar från tidigare år) kring fältgentianornas närmaste markområde mäts genom att fingret trycks ner i marken tills det stoppas. Avläsning med tumstock görs av den del som kunde stickas ner i jorden eller mossan på varje lokal eller på flera dellokaler. Förnadjupet indikerar om fältgentianan kan utsättas för torka (mindre än 0.5 cm) eller för hög markfuktighet (mer än 3 cm).

Positioner (koordinater)

Alla fältgentianalokaler och dellokaler mäts in med en handburen GPS och koordinater lagras i RT 90. Även alla andra fynd av rödlistade växter, ängsfjärilar, ängsvampar m. m. koordinatsätts.

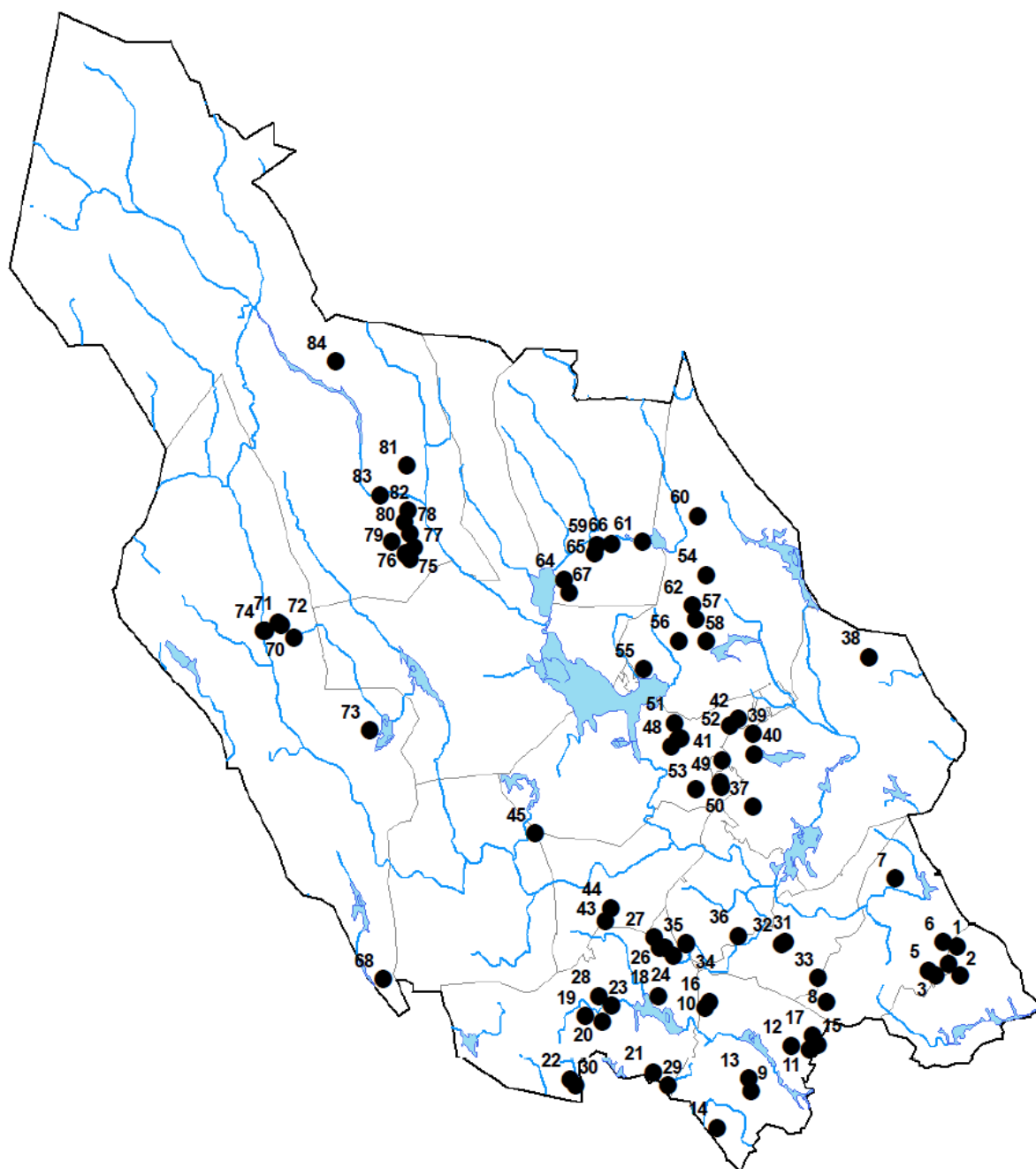
Resultat och diskussion

Totalt under inventeringen hittades 4497 fältgentianor på 45 lokaler (tabell 1). Av dessa tillhörde den övervägande majoriteten (99,5 %) av individerna den tidigblommande formen var. *suecica*. Den senblommande formen var. *campestris* återfanns bara med 22 individer på fyra lokaler. Endast en lokal hyste båda underarterna: Degernäset i Sörnäs, Lima socken. Inga lokaler med sätergentiana kunde återfinnas.

För fältgentianans överlevnad i länet har de riktigt stora populationerna en extra stor betydelse. De flesta fältgentianalokalerna har under 100 individer, och endast elva lokaler har fler individer. Endast Skattlösberg och Risåsa sticker ut med sina riktigt stora fältgentianapopulationer.

Lokalnr.	Lokal	Antal	Socken	Kommun
1	Stora Konnsjön	8 <u>sen</u>	By	Avesta
3	Hässlen	74	Garpenberg	Hedemora
5	Gamla Finntorpet	2	Grangärde	Ludvika
7	Pålsbo hage	61	Husby	Hedemora
9	Nedre Oppsveten	248	Söderbärke	Smedjebacken
19	Skattlösberg	1288	Grangärde	Ludvika
22	Palahöjden	4	Grangärde	Ludvika
26	Hästbergs klack	13	Grangärde	Ludvika
34	Tures äng	23	Stora Tuna	Borlänge
35	Lundvalls äng	3	Stora Tuna	Borlänge
37	Källslätten	21	St. K-berg	Falun
38	Nyssjöns fåbodar	64	Svärdsjö	Falun
42	Gruvgårdarna	2	Bjursås	Falun
43	Fagerberget	122	Floda	Gagnef
44.1	Risåsa NV	214	Floda	Gagnef
44.2	Risåsa SO	721	Floda	Gagnef
46	Fallsbjörken	95	Leksand	Leksand
49	Solarvet	106	Ål	Leksand
50	Solarvet 1 km S om	52	Ål	Leksand
52	Faxbergs fåbodar	203	Leksand	Leksand
53	Djuptjärnsbo	380	Ål	Leksand
54	Norrboda Gammelstad	25	Ore	Rättvik
55	Västbjörka	77	Rättvik	Rättvik
57	Boda fotbollsplan	22	Boda	Rättvik
58.2	Jutjärnsängen	10	Boda	Rättvik
59	Kallmora, Wests änge	56	Ore	Rättvik
61	Dalbyn (ny lokal)	35	Ore	Rättvik
64	Knut Einars äng	40	Orsa	Orsa
65	Åberga	3	Orsa	Orsa
67	Torrval	111	Ore	Orsa
68	Vattaå, Tyngsjö	119	Malung	Malung
69	Degernäset, Sörnäs	22 varav 7 <u>sen</u>	Lima	Malung
71	N. Fenningberget fäb	14	Lima	Malung
72	Fenningberget	6 <u>sen</u>	Lima	Malung
73	Vålberg	4	Malung	Malung
74	Västagården, Västansjö	9	Lima	Malung
76.1	Dysberg, Almgården	4	Älvdalen	Älvdalen
77	Solvaldbergs fåbodar	29	Älvdalen	Älvdalen
78	Vålbergs fåbodar	9	Älvdalen	Älvdalen
80	Rämma fåbodar	119	Älvdalen	Älvdalen
81	Brindbergs fåbodar	35	Älvdalen	Älvdalen
84	Södra Trollegrav	38	Älvdalen	Älvdalen
85	Risheden (ny lokal)	9	Lima	Malung
88	Marken	2	Hedemora	Hedemora
90	NV om f d byn Spjutbo	1 <u>sen</u>	Söderbärke	Smedjebacken

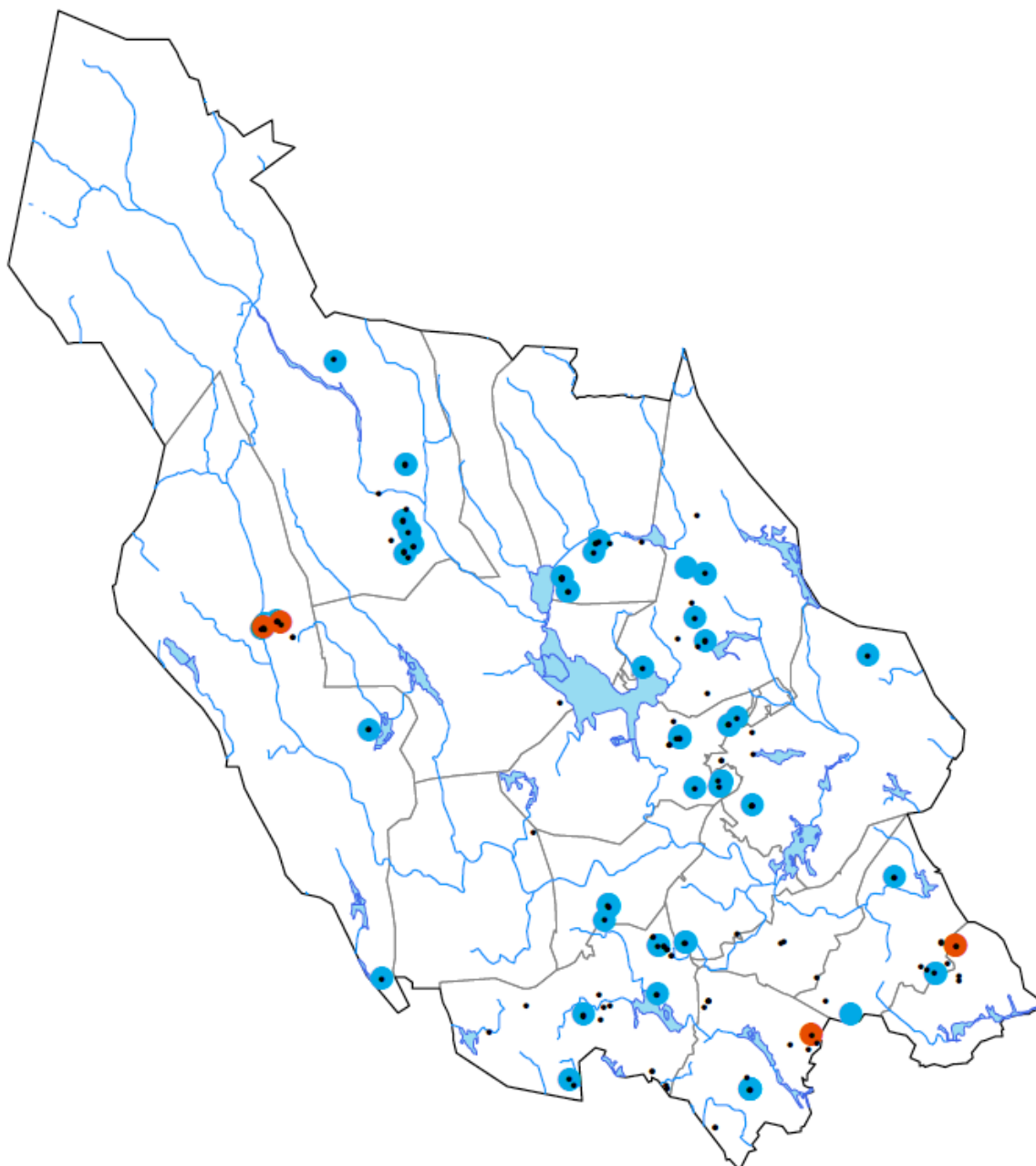
Tabell 1. Fyndlokaler i Dalarna under 2011-2012 av tidig- och senblommande fältgentiana. Tidig fältgentiana dominerar och det är den som avses om inte annat anges.

Figur 1. Kända fynd av fältgentianan i Dalarna i modern tid. Numrering enligt områdesbeskrivningarna. På grund av att vissa lokaler ligger nära syns inte alla nummer i denna skala, men generellt gäller att numreringen gjorts från sydöst till nordväst.

Fältgentianans utbredning i Dalarna

I och med denna inventering har vi fått en uppdaterad bild över artens spridning i Dalarna (figur 2). Uppenbart är att arten blir glesare åt norr och åt väster, den saknas också till stor del från skogslandet i östra Dalarna. Anmärkningsvärt är att arten i princip helt saknas från det hårt brukade jordbrukslandskapet runt Dalälven. Fältgentianan har möjligen en tendens att föredra mer kalkrika områden, t.ex. runt Siljansringen. Antagligen skulle man kunna finna någon ytterligare lokal av arten om man söker ytterligare efter arten i norra Dalarna.

Figur 2. Den efter 2012 års inventeringar kända utbredningen av fältgentiana i Dalarna. Markeringarna visar: blå punkter, tidig fältgentiana (var. *suecica*); röda punkter, sen fältgentiana (var. *campestris*) och svarta prickar visar gamla återbesökta fältgentianalokaler.

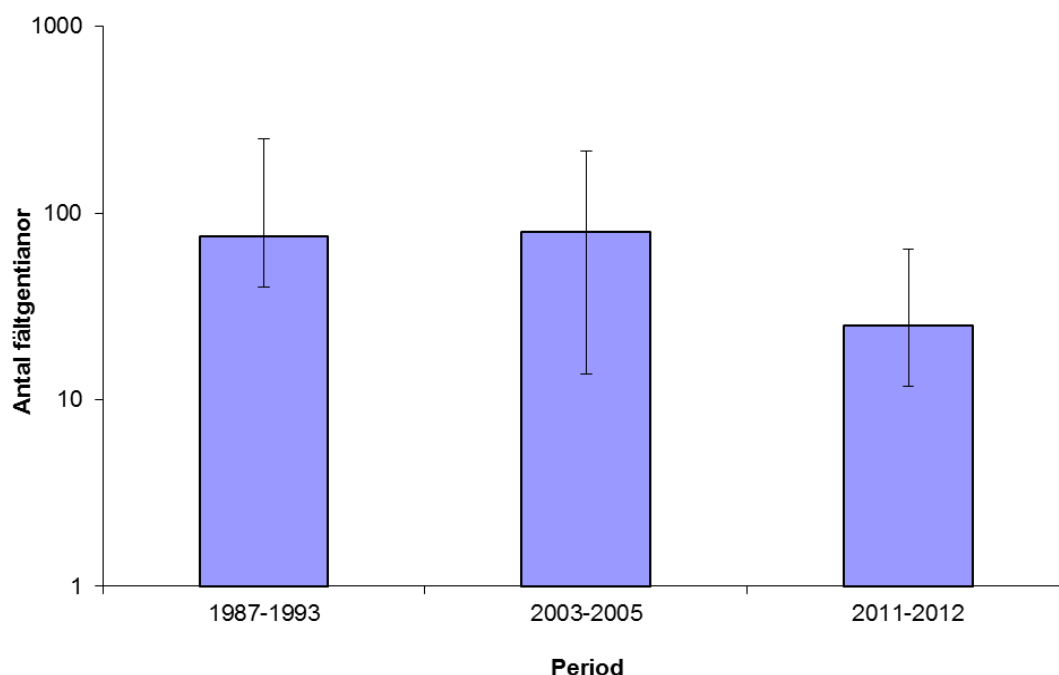
Sen fältgentiana finns enbart på två lokaler i Västerdalarna (Lima socken) och på två lokaler i sydöstra Dalarna. Utifrån dessa få lokaluppgifter är det svårt att uttala sig om den sena formens utbredning i länet. Båda säsongformerna verkar dock följa varandra om man tolkar deras utbredningsmönster i hela landet utifrån förekomstuppgifter i Artportalen.

Sätergentiana kunde inte åter hittas på de kända gamla lokalerna. På dessa platser har det även vid tidigare tillfällen gjorts fruktlösa försök att hitta denna form. Det är dock inte helt uteslutet att sätergentiana kan finnas i länet. Det som talar för detta är att vi har en hel del lämpliga fjällområden och att arten har en mycket sen blomningstid, vilket innebär att botanister sällan är på rätt plats vid rätt tillfälle.

Förändring i populationsstorlekar på tio lokaler

Resultatet av denna inventering visar en negativ utveckling för fältgentian i Dalarna, eftersom arten inte har återfunnits på flera gamla kända lokaler. Jämför man vidare utvecklingen i tio populationer som följts vid tre tillfällen från 1987-1993, 2003-2005 och denna inventering 2011-2012 (figur 3), så visar data på att populationerna också blir mindre på de flesta lokalerna. Den stora variationen gör dock att det är svårt att statistiskt säkerställa minskningen. Några lokaler har tvärt emot den generella trenden en positiv utveckling: Nedre Oppsveten och Rämna fåbodar, där populationen mångdubblats sedan den första studien.

Det är svårt att veta exakt varför populationerna generellt minskar, men den avtagande eller förändrade slätterhävden och minskningen av antalet betade djur är de troligaste orsakerna. Populationsgenetiska orsaker är inte heller helt uteslutna.

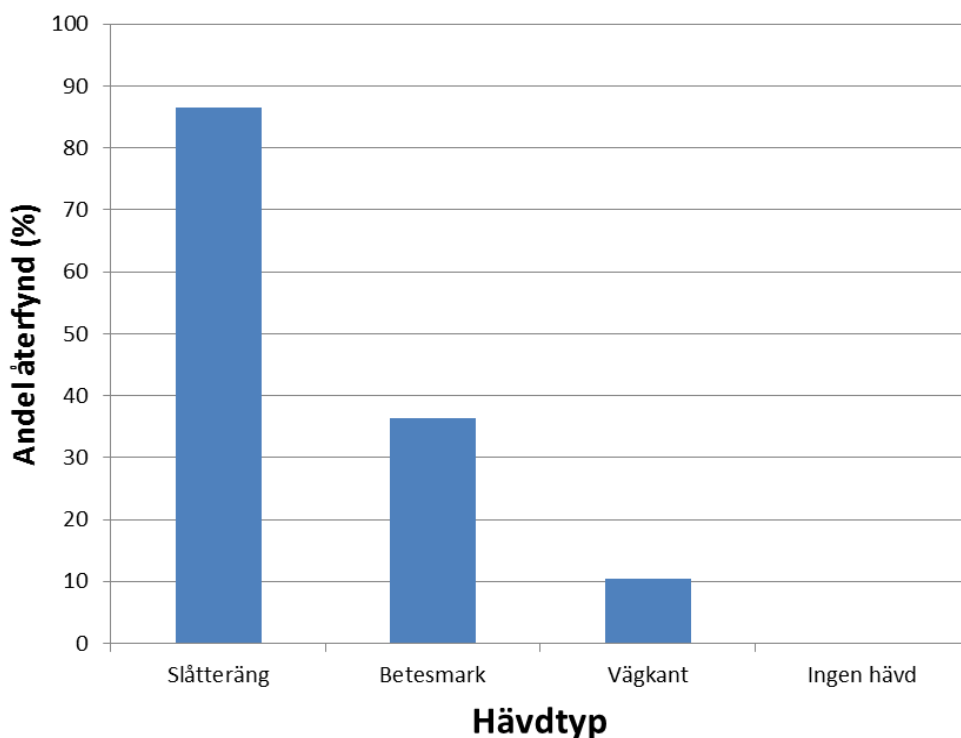
Figur 3. Populationsutveckling hos tio av de rikaste populationer av fältgentiana i Dalarna. Populationerna har undersökts vid tre tillfällen: 1987-1993, 2003-2005 och 2011-2012 och alla tio lokaler hade gentianor vid alla undersökta tillfällen. Staplarna visar medianvärdet för antalet individer hos de tio populationerna och felstaplarna visar 1:a och 3:e kvartilen. Observera den logaritmerade skalan på y-axeln!

Hävden av fältgentianalokaler och förutsättningar för långsiktig överlevnad

Att hävdformen är viktig för fältgentianan kan man se genom att analysera hur andelen återfynd av fältgentiana fördelar sig mellan de olika hävdtyperna (figur 4). Det visar sig att den säkraste hävdformen för att långsiktigt ha kvar fältgentianan i markerna är att sköta marken genom slätter. Hela 87 % av de 37 besökta slättermarkerna hade fortfarande populationer av gentianan under denna inventering! Däremot är bete ett mer osäkert sätt att förvalta fältgentianapopulationer på. Den återfanns endast i 8 av 22 återbesökta betesmarkslokaler (här har även skogsbetade lokaler inkluderats). Än mer drastiskt var resultatet för de 12 lokaler som idag befanns vara ohävdade, samtliga av dessa lokaler saknade fältgentianor (figur 4).

Välganter verkar vara kortlivade och osäkra refugier för fältgentianan. Av de 19 väglokalerna återfanns den på bara två lokaler (figur 4). Att välganterna inte fungerar långsiktigt som växtplats för fältgentianan kan bero på flera faktorer. Flera av lokalerna är skogsbilvägar som saknar

regelbunden röjning och slåtter av vägområdet, vilket gör det lätt för annan vegetation att konkurrera ut fältgentianan. Där vägkantsslåtter sker transporteras heller inte höet iväg, utan en gödslande filt av förna blir kvar vilket även minskar möjligheten för fältgentianans frön att gro. Vid större vägar, som har en regelbunden hävd, försämras troligen fältgentianans överlevnad av andra störningar, som exempelvis hårdhänta dikesrensningar och vägsalt.

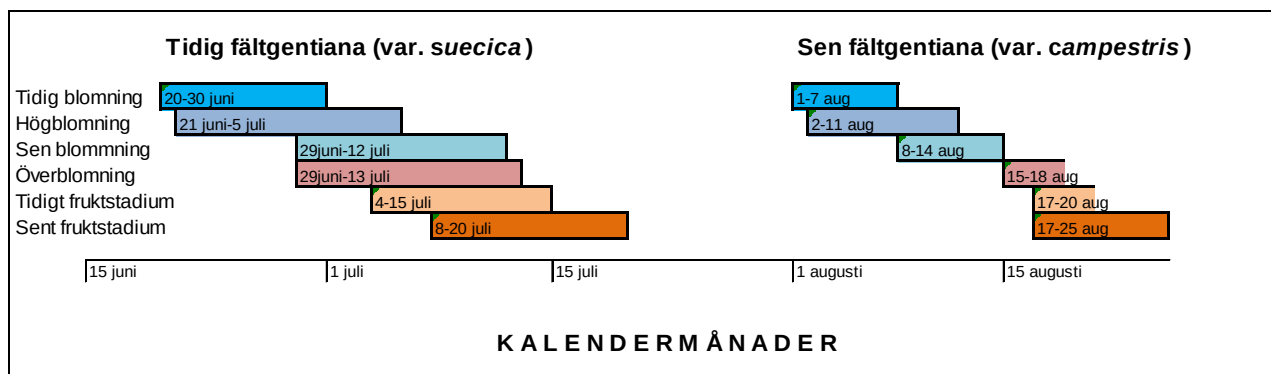
Figur 4. Andel återfynd av fältgentiana vid besök av Dalarnas samtliga kända lokaler. Lokaltyperna är grovt indelade efter huvudsaklig sentida hävdtyp. Väglokalerna är i många fall helt obävdade.

Fältgentianans fenologi (utvecklingsfas) i Dalarna 2011 och 2012

Fältgentianans utveckling och blomningstid, liksom ängarnas övriga växter, svampar, insekter och djurs fenologi styrs vanligen av årstidernas dagsljus och temperaturförhållanden. Fältgentianans utvecklingsskede avlästes under inventeringens gång och delades upp i sex utvecklingsstadier: tidig blomning, högblooming, sen blomning, överblommade, tidigt fruktstadium och sent fruktstadium (se ovan).

Resultat från inventeringen i Dalarna visade att 2011 och 2012 skiljde sig markant från varandra. Den regniga och blöta sommaren 2012 var blomningen också ovanligt sen, medan 2011 var ett mer normalt år. Därför presenteras här blomningsfenologin för 2011 (figur 5). Det kan ju också tänkas att fenologin skiljer sig något från tidigare blomning i södra Dalarna till senare blomning i norr, men underlaget har varit för litet för att kunna göra denna distinktion.

Fenologiskt skiljer sig underarterna av fältgentiana helt i blomningstid, den tidiga fältgentianan (var. *suecica*) är helt klar med blomning i mitten av juli, medan den sena fältgentianan (var. *campestris*) inte kommer igång med blomningen förrän i slutet av juli (figur 5). Den tidigblommande underarten har mogna frön från början till mitten av juli och de flesta individer har mogna frön fr.o.m. 20 juli. Det är viktigt ur skötselsynpunkt att fältgentianan har gått i frö innan slåtern inleds. En anmärkningsvärd lokal ur fenologisympunkt var Vattaå, Tyngsjö. Här sker slåtern tidigt, redan i början av juli. Men eftersom denna lokal är gynnsamt belägen i en sydslutning har då redan en stor andel av gentianorna gått i frö.

Figur 5. De olika säsongsformernas blomning sett över tid på säsongen (huvudsakligen grundat på data från 2011). De olika säsongsformerna är tidig fältgentiana (var. suecica) och sen fältgentiana (var. campestris).

Frömogningen för den sena fältgentianan pågår ända in mot månadsskiftet augusti-september vid normala väderförhållanden (figur 5). Att pollination mellan individer av olika säsongsformer skulle kunna uppkomma verkar vara uteslutet, eftersom det inte finns något överlapp i formernas blomningstid, ens på den enda lokal där båda samexisterar.

Några skötselrekommendationer för fältgentianans marker

Det viktigaste för fältgentianans bevarande är att ängs- eller betesmarken hävdas. Helst bör dock inte hävden ske förrän den tidiga fältgentianans frö till största delen har mognat (är i sent fruktstadium). För sen fältgentiana är inte slåttertidpunkten av samma betydelse. Den är antagligen mer anpassad till bete, men för den krävs ett tillräckligt hårt betestryck. Betet ska vara så intensivt att marken är avbetad vid betessäsongens slut, men inte högre än att högst en tredjedel av plantorna har blivit avbetade vid fröspridningen. Då detta beroende på djurslag och storlek på hägnaden kräver planering av betet fordras viss kunskap och intresse hos brukaren.

Slåttertidpunkt. Tidpunkten för lämplig slåtterstart varierar efter årsmånen, vådrets vår- och sommarväxlingar, samt de lokala slåttertraditionerna. Traditionellt har ängsslåttern oftast påbörjats någon gång mellan den 15 och 25 juli. Den tidiga fältgentianans frukter har då börjat öppnas, speciellt om slåttern skett sent. De små färdigutvecklade gentianafröna sprids ut vid slåtter och höhantering.

Hötorkning. Torkning av höet på ängen är att rekommendera. De gentianafrukter som inte hunnit öppnats hinner då mogna och släppa sina frön t.ex. från hässjor och vålmar. På de slåtterängar och hagmarker där fältgentianan fortfarande finns kvar, kan man med fördel spara själva det område arten finns på och låta frukterna mogna (till öppet stadium) och därefter slå någon vecka senare. Den tidiga fältgentianan kan då släppa sina frön och fortsätta sprida glädje med den blomsterprakt som då kan finnas kvar. Noggrann hopräfsning och bortforsling av det slagna höet är ett oeftergivet krav. Försummas räfsningen bildas genast ett kvävande förnalager, som både gödslar den känsliga marken och starkt försvårar frögroningen. På ängar där slaget hö lämnas kvar försvinner gentianorna efter bara några få år. Har man inte möjlighet att räfsa bort höet är det alltid bättre att tillfälligtvis avstå även från slåttern, eftersom igenväxningen går mycket långsammare när endast den näringsfattiga höthalmen bildar förna.

Efterbete. Ofta har de slåttade ängarna efterbetats av kreatur efter höskörden. Ett kortvarigt bete ökar grässvålens artrikedom och täthet. En tätare grässvål är inte bara artrik, utan utgör en stark skyddsmatta över marken som hindrar erosion och gör marken uthållig. Härigenom gynnas örter, insekter, ängssvampar, djur och fåglar. Efterbetespåsläppet kan påbörjas 1-2 veckor efter slåttern och kan sen få pågå under 2-4 veckor med ett måttligt ungdjursbete, vilket ger ett lagom

betestryck där den sena fältgentianan har sina lokaler. Ett alltför hårt betestryck bör dock undvikas på fältgentianalokalerna, då det kan ge trampsador och bidra till övergödning. Jordbruksverket anser inte att det spelar någon roll vilken sorts betesdjur som betar markerna.

Underlätta spridning av frö. För att långsiktigt kunna behålla fältgentianan i Dalarna bör fröspridningsåtgärder vidtas, dels mellan befintliga lokaler för att öka genetiskt utbyte men också till nya lokaler. Förr spreds frön mellan ängar både avsiktligt och oavsiktligt av människor och djur. Frön spreds då hö transporterades med höskrindor och genom att slätterredskapen användes på många ängar. Betesdjuren spred frön genom att fröna fastnade i klövar och päls, men även genom att frön överlevde djurens matspjälkningssystem. Förutom vid efterbetet betade kreaturen på skogs- och andra utmarker runt byar och fäbodar.

Framtiden för fältgentianan i Dalarna

Fältgentianans framtid i Dalarna beror till mycket på hur vi kommer att lyckas med skötseln av våra ängs- och betesmarker. Att vi kan fortsätta med slätter och bete är en nyckel till framgångsrik förvaltning av ängs och betesmarkerna, men det är även viktigt hur och när slätter och bete sker. Det nya lantbruksprogrammets utformning kommer att ha en avgörande betydelse för de ekonomiska förutsättningarna för skötseln av våra hävdade marker, men viktigt är även hur skyddade områden sköts via Naturvårdsverkets skötselanslag till Länsstyrelserna. En miniminivå vore att säkra skötsel i de områden med stora fältgentianapopulationer, men naturligtvis vore det mycket bättre om även medelstora och mindre lokaler kan få säkrad skötsel.

Ett lysande exempel är Skattlösberg, som efter ett flertal år med bristande skötsel, idag har en fungerande slätter och Dalarnas största kända fältgentianapopulation. Hackslogarnas och fältgentianans utveckling i Skattlösberg kan följas sedan Hugo Sjörs inventeringar av ängarna 1948 (Sjörs 1954), då ängarna fortfarande lieslogs och hundratals gentianor fanns. År 1974 inventerade Stig-Åke Svenson ängarna (Svenson 1975), efter flera år av bristfällig hävd. Då var igenväxningen påbörjad och endast ett fåtal fältgentianor återfanns i anslutning till en stig. Under slutet av 1970-talet återupptogs slätterhävden och läget förbättrades sakta. Återhämtningen stannade dock åter av under 1990-talet, då bristande hävdresurser medförde en ny igenväxningsfas, som bröts först på 2000-talet. Härefter har sedan slättern pågått mer eller mindre oavbrutet tills dags dato. Hävden har ytterligare förbättrats i och med EU-projektet ”Foder och fägring”, som syftar till att säkra hävden för framtiden.

Den klassiska lokalen i slutningen mot Luossa. I förgrunden ans några av ängens tusen gentianor. BN 21 juni 2011.

En annan viktig åtgärd är att brukare av marker med fältgentiana informeras om förekomsterna och får rådgivning om hur markerna lämpligen bör skötas. En sådan kampanj bedrevs under sommaren 2012 av Länsstyrelsen, men det bör inte vara en engångsföreteelse utan informationen bör upprepas med jämna mellanrum.

För framtiden är det viktigt att följa upp de kända populationerna regelbundet, så att vi kan veta hur fältgentianapopulationerna utvecklas på lokalerna. Lika viktigt är att följa upp nya lokaluppgifter från t ex Artportalen, liksom att aktivt leta efter nya populationer.

Att restaurera gamla lokaler där fältgentiana tidigare har funnits skulle kunna vara ett sätt att öka antalet lokaler för arten. I samband med de flesta restaureringar kommer man dock även att behöva så in nytt frömaterial av fältgentiana, vilket bör anses som högriskprojekt. Denna typ av restaurering bör därför ges lägre prioritet i arbetet med fältgentianans långsiktiga överlevnad.

Våra hävdade slåtter- och betesmarker bär med sig ett biologiskt och kulturhistoriskt arv ända sedan de började brukas. I Dalarna har ängar hävdats kontinuerligt under århundraden, varför det vore en formidabel biologisk och kulturhistorisk katastrof om alla dessa marker övergavs och hamnade i ohävd! Därför är fältgentianan en av de viktigaste arterna att jobba vidare med. Den är en kulturbärare som representerar ett värde långt utöver dess egen skönhet.

Tidig fältgentiana i sent fruktstadium redan den 7 juli på den gynnsamma sydslutningen i Vattå, Tyngsjö. BN 7 juli 2012.

Referenser

- Art databanken, 2010: *Gentianella campestris* ssp *campestris* – fältgentiana. Artfaktablad. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Bratt, L. och Ljung, T., 1993: Dalarnas ängar och betesmarker. Länsstyrelsen i Dalarnas län rapport 1993:1.
- Dalarnas Botaniska Sällskap, 1993: Hotade och sällsynta växter i Dalarna. Malungs Boktryckeri AB, Malung.
- Gärdenfors, U. m. fl., 2010: Rödlistade arter i Sverige 2010. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Janols, A., 2012: Ängssvampar i Dalarna. Länsstyrelsen i Dalarnas län rapport 2012:10.
- Jordbruksverket, 1995: Ängar. Jordbruksverket, Jönköping.
- Lennartsson, T., 1997: Om gentianornas groning- och blommingsfenologi. Svensk Botanisk Tidskrift 90:
- Lennartsson, T. & Oostermeijer, JGB. 2001: Demographic variation and population viability in *Gentianella campestris*: effects of grassland management and environmental stochasticity. Journal of Ecology 89:451-463.
- Naturvårdsverket, 2012: Åtgärdsprogram för Gentianor i naturliga fodermarker (manuskript). Naturvårdsverket, Solna.
- Sjörs, H., 1954: Slätterängar i Grangärde finnmark. Acta Phytogeographica Suecica 34: 1-134.
- Svenson, S.-Å., 1975: Naturvårdsinventering av Skattlösbergs by och dess slätterängar. Meddelande från länsstyrelsen i Kopparbergs län 1975:10.

INVENTERADE LOKALER FÖR FÄLTGENTIANA

Lokalerna är numrerade enligt figur 1. De på kartorna blåmarkerade områdena visar aktuellt område med fältgentianafynd 2011 och 2012.

1. Stora Konnsjön. By socken, Avesta kn.

Besöksdatum: 20 juni 2011 och 1 augusti 2011

Koordinater: 6690275/1529425

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 300×150 m

Lokalbeskrivning: Denna välhävdade lokal ligger långt från närmaste bebyggelse och inbäddad av äldre granskog intill en större sjö. Den stora ängsmarken sluttar vackert ner mot sjön. Flera timrade lador och hus bland stora stenrösen ger lokalen ett ålderdomligt intryck. Ängen har en mycket artrik flora.

Fältgentianafynd: Vid första besöket hittades inga fältgentianor, men den 1 augusti hittades, på den slåttade ängens dikeskanter, sen fältgentiana på två dellokaler. Dellokal 1 (koordinat 6690264/1529412) med 7 ex. inom 25 m² och vid dellokal 2 (koordinat 6690298/1529410) fanns ytterligare ett ex. Fältgentianorna var i tidigt blomningsstadium.

Övriga hotade och intressanta arter: Darrgräs (rikligt), brudsporre (rikligt), slätterfibbla, klasefibbla, ormrot, låsbräken, blåsuga, rödkämpar och knägräs.

Återbesök 2012: Även året efter, den 25 juni 2012, återsöktes den tidigblommande fältgentianan, men då utan resultat.

Blommande sen fältgentiana i dikeskanten vid Stora Konnsjön. BN 1 augusti 2011. Blå kartmarkeringar dellokalerna.

2 . Morshyttan. By socken, Avesta kn.

Besöksdatum: 20 juni 2011

Koordinater: 6682055/1530055

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 100×10 m.

Lokalbeskrivning: Den tidigare uppgivna fältgentianalokalen var längs en väg angränsande till en åker vid en utstickande moränudde vid en åkerholme. På denna lokal har sedermera en avverkning av ett angränsande granbestånd påverkat lokalen och den är nu täckt av granris.

Fältgentianafynd: Minst 1000 ex 1994 (floraväktarlokal). Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade och rödlistade arter: Inga fynd gjordes.

3. Hässlen. Garpenberg socken, Hedemora kn.

Besöksdatum: 20 juni 2011

Koordinater: 6683600/1524400

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 250×250 m

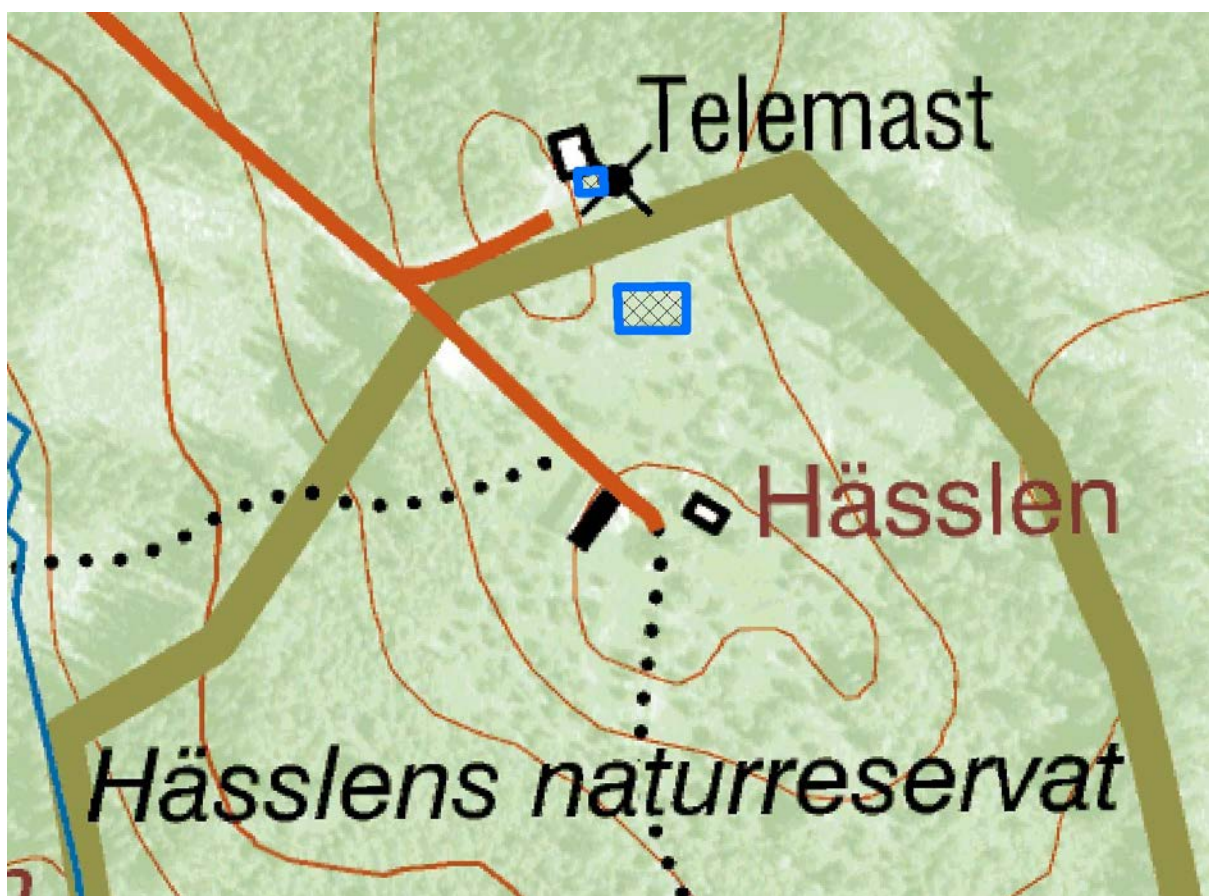
Lokalbeskrivning: Naturreservatet Hässlen har dels en öppen yta som årligen slåttas och dels finns här en välutvecklad stor hassellund, där bete sker under somrarna. På slätterdelen påträffades ett 70-tal tidigblommande fältgentianor uppdelat på två dellokaler inom en total yta av 150x100 m. Ett hus finns i de centrala delarna av lokalen.

Fältgentianafynd: Dellokal 1. Tidig fältgentiana hittades med 73 ex. Fenologi: tidigblommande. Koordinater: 6683618/1524506.

Dellokal 2. Tidig fältgentiana, 1 ex. Fenologi: tidigblommande. Koordinater: 6683669/1524482.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, brudsporre, klasefibbla, blåsuga, darrgräs, ormrot, låsbräken och grönvit nattviol.

Övrigt: strax utanför reservatet hördes nattskärrans surrande i den tidiga morgondimman.

4. Ljusfallet. Garpenberg socken, Hedemora kn.

Besöksdatum: 20 juni 2011

Koordinater: 6686100/1527400

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: Ingen.

Lokalbeskrivning: De gamla slättermarkerna är under igenväxning. Lokalen har inte hävdats på flera år.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 1993. Inga fynd gjordes 2012.

Hävd - och rödlistade arter: Inga.

5. Fransbo. Garpenberg socken, Hedemora kn.

Besöksdatum: 20 juni 2011.

Koordinater: 6684500/1522750

Västra sidan av vägen

Hävdtyp: bete

Intensitet: Hård

Uppskattad potentiell areal: 300×100m.

Hävdgynnade arter: inga.

Östra sidan av vägen

På den östra sidan av vägen finns en nyupptagen fuktig slåtteräng.

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m.

Intensitet: Måttlig

Lokalbeskrivning: Den nyöppnade mindre fuktängen öster om vägen finns fina möjligheter för en artrik ängsflora. Den stora betesmarken väster om vägen har även den potential att bli artrik, om betet vore mindre intensivt.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 1993. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: brudsporre, slåtterfibbla, darrgräs, ormrot, tvåblad och låsbräken.

6. Högtjärnsklack. Garpenberg socken, Hedemora kn.

Besöksdatum: 1 augusti 2011

Koordinater: 6691002/1526055

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Lokalbeskrivning: AK väg i rikmarksområde med goda möjligheter för att hysa den hävdgynnade fältgentianan om vägslåtter kan bedrivas.

Fältgentianafynd: 78 exemplar fanns här 2005. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, späd ögontröst, grönkulla och tvåblad.

7. Pålsbo hage. Husby socken, Hedemora kn.

Besöksdatum: 1 augusti 2011

Koordinater: 6706298/1514856

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Måttlig till svag

Uppskattad potentiell areal: 300×200 m.

Lokalbeskrivning: Denna fina hag- och betesmark har luckor med öppna betade gräsmarker, som omges av uppväxande meterhög lövsly. En snar undanröjning av slyet behövs.

Fältgentianafynd: 61 ex av tidig fältgentiana finns vid koordinaten. Fenologi: Sent fruktstadium men några i överblommande stadium vid tidpunkten.

Övriga hävdgynnade arter: Brudsporre, darrgräs och kattfot.

8. Mellan Norn och Knapptjärn. Hedemora socken, Hedemora kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011

Koordinater: 6677185/1498703

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 200×3 m.

Lokalbeskrivning: En vägskant omgivet av skog. Med lämplig vägkantslätter kan här hävdberoende växter återkolonisera.

Fältgentianafynd: 8 exemplar 1989. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

9. Nedre Oppsveten. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 23 juni 2011

Koordinater: Se dellokalerna.

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: Nedre ängen 70×40 m. Övre ängen; 150×100 m.

Lokalbeskrivning: Gammal hävdad slättermark på ömse sidor av en genomgående grusväg. Platsen sluttar vackert i söder mot en sjö. Det finns ett inslag av lövträd på ängens övre del. Lokalen är ett naturreservat och här pågår ett Life projekt för att säkra hävden i området.

Fältgentianafynd:

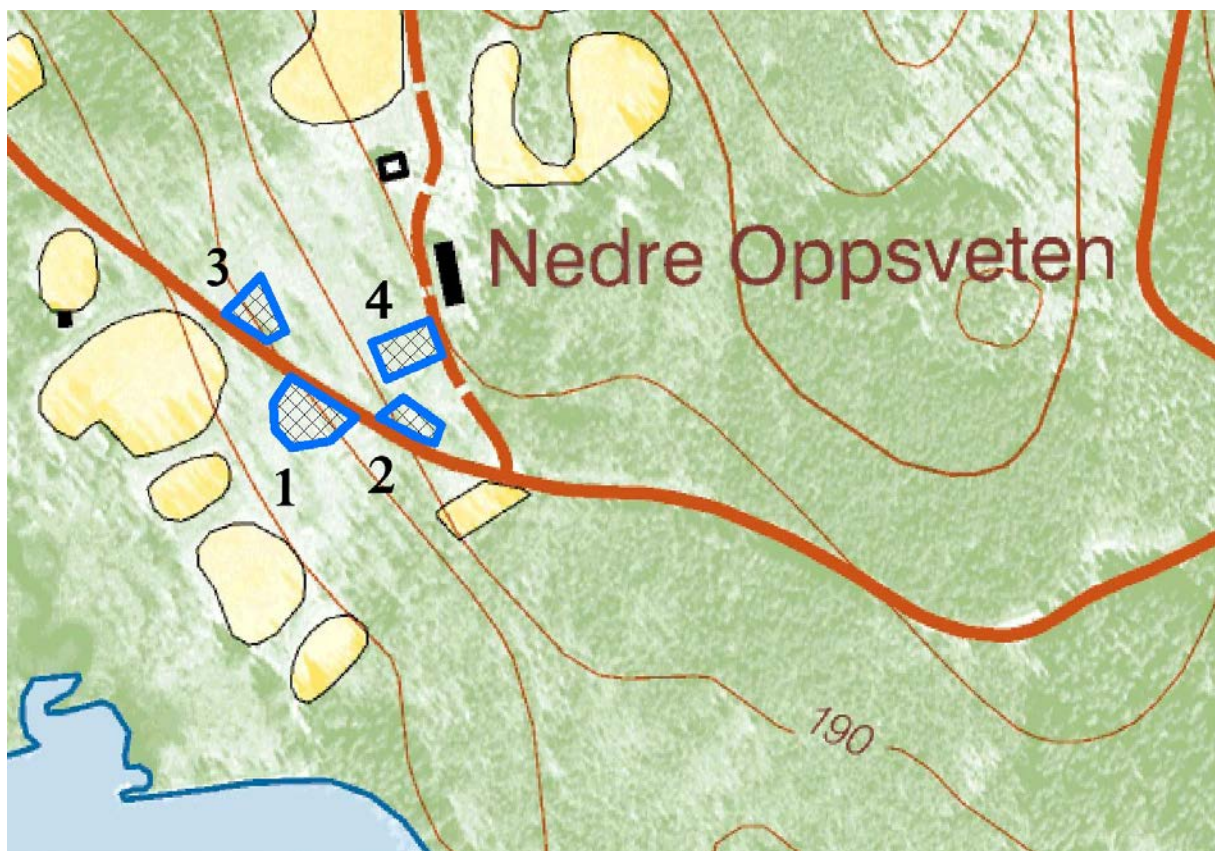
Dellokal 1: Tidig fältgentiana 99 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6656090/1480895.

Dellokal 2: Tidig fältgentianor 9 ex. Fenologi: i tidig blomning. Koordinater: 6656092/1480949.

Dellokal 3: Tidig fältgentiana 105 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6656133/1480885.

Dellokal 4: Tidig fältgentiana 35 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6656119/1480953.

Övriga hävdgynnade arter: Svinrot, jungfrulin, darrgräs, brudsporre, ormrot, slätterfibbla, tvåblad.

10. Långvik, Gruvsjön. Norrbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 1 augusti 2011

Koordinater: 6685400/1521300

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 100×3 m.

Lokalbeskrivning: Vägsträcka som under senare tid har varit upplagsplats för timmer. Nu finns rester av efterlämnad bark och flis som täcker marken. Eftersom området är öppet skulle det kunna finnas en möjlighet att fältgentianan återetablerar sig här.

Fältgentianafynd: 70 ex 1989. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs.

11. Resmoren. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011.

Koordinater: 6665900/1494700

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 200×3 m

Lokalbeskrivning: Vägkanterna är här fortfarande tämligen öppna från igenväxande lövsly. Med vägkantslätter kan lokalen åter kunna blomstra.

Fältgentianafynd: 50 ex 1989. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

12. Fallet, Larsbosjön. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011.

Koordinater: 6666926/1490264

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 400×75 m.

Lokalbeskrivning: Stora öppna och sluttande betesmarker mellan blockiga moränkullar med uppvuxen gles blandlövträdsinslag. Nötboskap betar redan från maj månad.

Fältgentianafynd: 10 ex 1988. Inga gentianor funna 2012, troligen bortbetade.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin, blåsuga, skogsklocka, kattfot, darrgräs, ormrot och nattviol.

Återbesök: 21 juni 2012. Inte heller nu hittades fältgentiana. Betet var igång sedan maj även under detta år.

13. Aspmoren. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011.

Koordinater: 6659100/1480300

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 400×300 m.

Lokalbeskrivning: Betesdjur saknas i dagsläget. Ängen slåttas, men gräset lämnas, vilket gör att ängsmarken därmed blir gödslad eftersom att höet blir kvar. Detta är olyckligt på de fina och ålderdomliga ängsmarkerna.

Fältgentianafynd: 7 ex 1989. Inga fynd gjordes.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin.

14. Gräsberget. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 3 augusti 2011 och 25 juni 2012.

Koordinater: 6647400/1472800

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 300×300 m.

Lokalbeskrivning: Gammal, fint belägen finnbosättning på ett södersluttande berg som ligger enligt i Västbergslagen. Två gårdar finns varav den övre hyser den exklusiva finnklinten på gårdstunet.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 2003. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Svinrot, jungfrulin, blåsuga, darrgräs, ormrot, kattfot, stagg och rikligt med svartkämpar.

Rödlistade arter: Finnklint.

Finnklint framför gårdstunet på finntorpet Gräsberg. Troligen har finnklinten kommit hit med skogsfinnar på 1600-talet. BN 8 juni 2012.

15. Dullbo. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011.

Koordinater: 6667055/1496655

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 100×100 m.

Lokalbeskrivning: Brant sluttande betesmark med inslag av enbuskar. Hästar betar lokalt hårt, men på huvuddelen av ytan blir betestrycket måttligt. Man skulle med fördel kunde slå marken runt enbuskarna.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Återbesök: 21 juni 2012. Inte heller nu fanns gentianor här.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin, blåsuga, ormrot och kattfot.

Rödlistade arter: Klasefibbla.

16. Schisshyttan/Stollberg. Norrbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 28 juni 2011

Koordinater: 6677093/1471025

Hävdtyp: Skogsväg

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 3000×3 m.

Lokalbeskrivning: Skogsväg genom rik mark med äldre, gles barrskog. Vägsträckorna kan här väglättas för att få artrikare vägrenar.

Fältgentianafynd: 460 ex 2008. Inga exemplar 2012, endast glesa bestånd av ängsgentiana.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

17. NV om f.d. byn Spjutsbo. Söderbärke socken, Smedjebacken kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011.

Koordinater: 6669130/1495500

Hävdtyp: Skogsväg/vändplan

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 50×3 m.

Lokalbeskrivning: Vändplan i tät, olikåldrig blandskog på rik mark, som troligen varit gammal betesmark. Själva vändplanens yta är belagd med grov singel.

Fältgentianafynd: Mitt i den steniga ytan sticker det märkligt upp en enda sen fältgentiana.

Fenologi: högblooming.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

En ensam sen fältgentiana på den singelbelagda vändplanen nordväst om f.d. byn Spjutbo. BN 2 augusti 2011.

18. Gamla Finntorpet. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 27 juni 2011

Koordinater: 6678568/1459020

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 100×50 m.

Lokalbeskrivning: Sluttande fina ängsmarker med otaliga fjärilar. Slåttern verkar vara utförd lite för tidigt för att det ska vara riktigt gynnsamt för fältgentianan.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana med 2 ex. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Brudsporre, ormrot, darrgräs, slåtterfibbla och blåsuga.

19. Skattlösberg. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 21 juni 2011

Koordinater: 6673693/1441646

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×200 m

Lokalbeskrivning: Denna sluttande och höglänta ängsmark, präglas av ett ålderdomligt utseende, med ängsvägar och lador, som omgärdas av flera stenmurar. Marken är rik. Skattlösberg är ett naturreservat och skötseln säkras i dagsläget genom ett Life-projekt.

Fältgentianafynd: Här gjordes Dalarnas rikaste fältgentianafynd detta år; 1288 ex av tidig fältgentiana där det fenologiska stadiet var huvudsakligen tidig blomning men till en mindre del högblooming.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin (rikligt), ormrot, darrgräs och tvåblad.

En praktfull flerstamig fältgentiana i slätterängen vid Skattlösberg. BN 21 juni 2011. Blå markering på kartan.

20. Torsberg. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 21 juni 2011

Koordinater: 6672490/1445790

Hävdtyp: Ingen hävd.

Intensitet: Ingen

Lokalbeskrivning: En övergiven fältgentianalokal, även ängs- och gårdsmarkerna är kraftigt igenvuxna och husen är fallfärdiga.

Fältgentianafynd: Sparsam 1990, inga exemplar 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

21. Björnberget vid Pullro. Ludvika socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 28 juni 2011

Koordinater: 6660455/1457755

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 100×3 m

Lokalbeskrivning: Ohävdad vägkant på rik mark. Den pågående igenväxningen kan hejdas med en ordentlig vägs slåtter.

Fältgentianafynd: Enstaka 1989, inga fynd 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Ormrot.

22. Palahöjden. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 21 juni 2011

Koordinater: 6658707/1438186

Hävdtyp: Slåtter

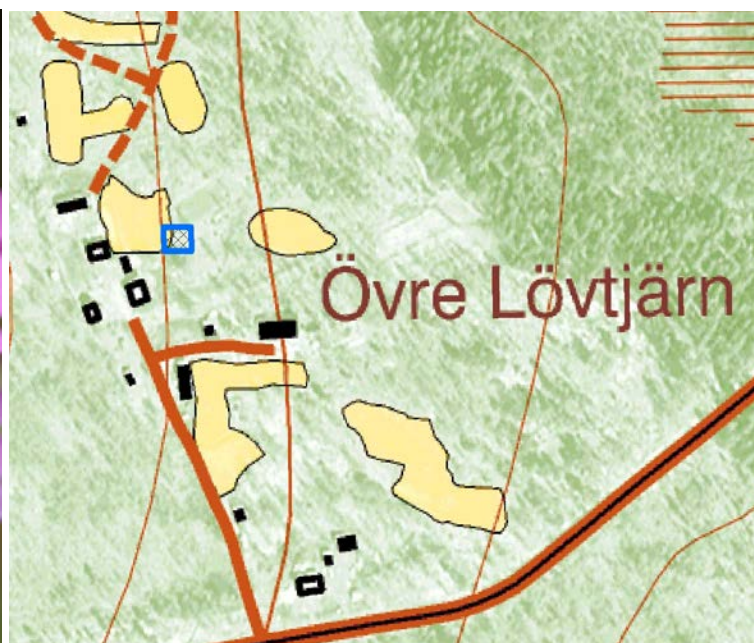
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×100 m.

Lokalbeskrivning: Lokalen har stora hävdade ängsmarker. Ett mindre och fuktigt ängsmarksparti, nedanför bostadshuset, har en rik förekomst av majviva och darrgräs.

Fältgentianafynd: På den mindre fuktängen finns tidig fältgentiana (4 ex). Fenologi: höglblomning (några i tidigblommande stadium).

Övriga hävdgynnade arter: Majviva, tvåblad, darrgräs, ormrot och låsbräken.

Palahöjdens ängsmarker är om våren helt översållade av majviva. BN 26 juni 2011. Blå markering visar lokalen.

23. Norhyttan. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 3 augusti 2011

Koordinater: 6687955/1462455

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 300×2 m.

Fältgentianafynd: 20 ex 1990, inga fynd 2012.

Lokalbeskrivning: Strandnära skogsväg på rikare mark med rester av hävdanpassade arter.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, kattfot och dofttaggvamp.

24. Rönningen mot Nyfallet. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 28 juni 2011

Koordinater: 6687955/1462455

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 150×4 m.

Lokalbeskrivning: Vägdket är igenvuxet, men skulle med ändamålsenlig vägkantsslätter eventuellt kunna återfå en fältgentianapopulation.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

25.1. SO om Småtjärn. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 27 juni 2011

Koordinater: 6689955/1460655

Hävdtyp: Skogsbete

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 150×100 m.

Lokalbeskrivning: Skogsgläntor på ett litet berg med rik berggrund. Skogsbete höll förr området mera öppet. Nu är det istället ett äldre, igenväxande granbestånd i det delvis blockiga området.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 1989. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

25.2. SO om Småtjärn. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 27 juni 2011

Koordinater: 6689900/1460600

Hävdtyp: Skogsbete

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m

Lokalbeskrivning: Skogsglänta nära den närbelägna dellokalen 25.1. På de båda lokalerna krävs uppröjning så att gläntorna får in mer ljus och en återupptagen slätterhävd kan eventuellt få fältgentianorna tillbaka.

Fältgentianafynd: Tämligen riklig 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin och nattviol.

26. Hästbergsklack. Grangärde socken, Ludvika kn.

Besöksdatum: 27 juni 2011

Koordinater: se fyndlokal 1 och 2.

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

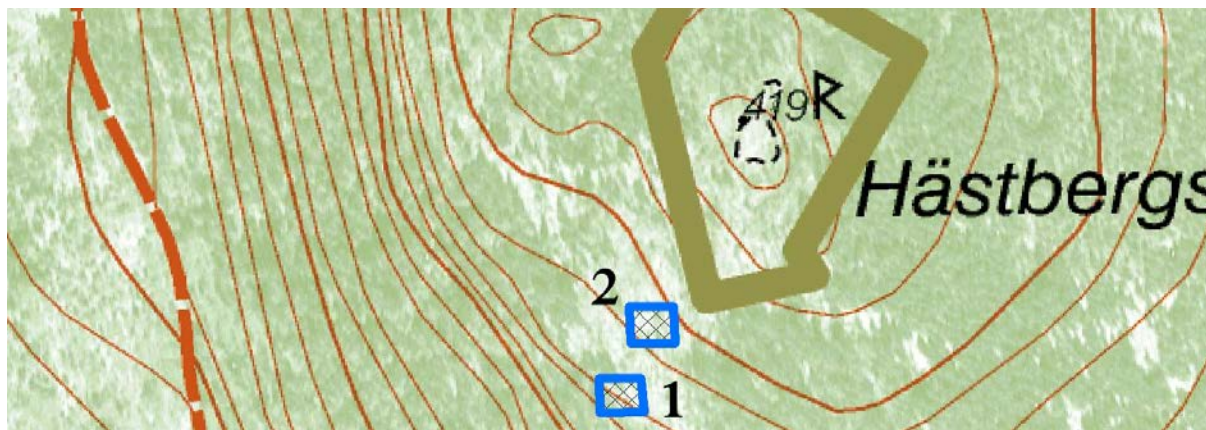
Uppskattad potentiell areal: 200×50 m.

Lokalbeskrivning: Lång, södersluttande ängsbacke som förr betades av hästar. Idag slåttas backen årligen. Flera små stigar leder upp till toppen där en fantastisk utsikt finns från de ristade berghällarna. Ängsmarker ligger på en rik berggrund vilket gynnar både växter och ängssvampar.

Fältgentianafynd 1: Efter en av stigarna upp mot klacken finns tidig fältgentiana med 8 ex, Fenologi: tidig blomning. Koordinater här: 6690278/1459155.

Fältgentianafynd 2: Längs en annan stig upp i backen finns tidig fältgentiana med 5 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6690312/1459170.

Övriga hävdgynnade arter: Brudsporre, slätterfibbla, jungfrulin, ormrot, kattfot och låsbräken.

27. Lindbastmora. Grangärde socken, Ludvika kn.**Besöksdatum:** 3 augusti 2011**Koordinater:** 6692300/1458100**Hävdtyp:** Vägkant**Intensitet:** Ingen**Uppskattad potentiell areal:** 6×5 m

Lokalbeskrivning: Den tidigare lokalen har nu vuxit igen med sly. Cirka hundra meter längre bort, vid en liten parkeringsficka som delvis var beväxt, kunde man hitta en rikare flora. Där är markförhållandena tydligt rikare och gynnsammare längs vägen. En ändamålsenlig vägkantslätter skulle kunna gynna fältgentianan här.

Fältgentianafynd: Enstaka 1985. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin.

28. Långtjärn, V om vändplan. Grangärde socken, Ludvika kn.**Besöksdatum:** 3 augusti 2011**Koordinater:** 6678580/1445120**Hävdtyp:** Väg/vändplats**Intensitet:** Ingen**Uppskattad potentiell areal:** Ingen

Lokalbeskrivning: Vägkanterna längs vägen och dess vändplats är helt igenväxt. Troligen blir här mycket svårt att få tillbaka fältgentianabestånd. Men en årlig vägkantslätter skulle vara gynnsam för floran.

Fältgentianafynd: Senast sedd 2007. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

29.1. Nedre Tennbergets kalkbrott. Ludvika socken, Ludvika kn.**Besöksdatum:** 4 augusti 2011**Koordinater:** 6657368/ 1461200**Hävdtyp:** Skogsstig**Intensitet:** Ingen**Uppskattad potentiell areal:** Ingen

Lokalbeskrivning: Den gamla stigen är numera knappt synlig i den uppväxta gamla granskogen. Troligen är fältgentianan utgången här trots att marken är tydligt kalkpåverkad.

Fältgentianafynd: 40 ex 1987. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

29.2. Tennberget. N om Tennbergets kalkbrott. Ludvika socken, Ludvika kn.**Besöksdatum:** 4 augusti 2011**Koordinater:** 6656805/1461404**Hävdtyp:** Skogsstig**Intensitet:** Ingen

Lokalbeskrivning: Platsen inte återfunnen. Lokalen verkar ha växt igen.

Fältgentianafynd: Riklig förekomst 1991. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

30. Norr om Lövtjärn. Grangärde socken, Ludvika kn.**Besöksdatum:** 3 augusti 2011**Koordinater:** 6657340/1439465**Hävdtyp:** Vägkant**Intensitet:** Ingen**Uppskattad potentiell areal:** 300×3 m.

Lokalbeskrivning: Vägkanterna är här helt igenväxta. En återupptagen vägkantslätter skulle kanske kunna återställa en rikare flora.

Fältgentianafynd: Enstaka 1997-2005. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

31. Rishytttehagens parkering. Silvbergs socken, Säter kn.

Besöksdatum: 3 augusti 2011

Koordinater: 6691255/1488905

Hävdtyp: Vägkantsslätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 30×3 m

Lokalbeskrivning: En öppen vägparkeringsplats vid ett skogsreservat. En vanlig lieslätter kan vara lämplig för en gynnsam utveckling av ängsväxtfloran.

Fältgentianafynd: 25 ex 2002. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

32. Källarbosjöns östsida. Silvbergs socken, Säter kn.

Besöksdatum: 28 juni 2011

Koordinater: 6690800/1488100

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 50×20 m.

Lokalbeskrivning: En gläntrik skogsbetesmark, som sakta växer igen. Lokalen ligger på en rik, översilad och sluttande mark med uppväxande gran.

Fältgentianafynd: 11 ex 1993. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla.

33. Grönåsens ödetorp. Sätters socken, Säter kn.

Besöksdatum: 2 augusti 2011

Koordinater: 6682727/1496676

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen.

Uppskattad potentiell areal: 200×5 m.

Lokalbeskrivning: Både väg och gårdstun är igenväxta och numera omgivna med uppvuxna granar. Torpstugan är borta och endast grunden vittnar om dess tidigare existens. En återupptagen hävd längs vägen upp till torpet skulle kunna återskapa en artrik ängsflora.

Fältgentianafynd: 15 ex 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

34. Tures äng. Tuna Hästberg. Stora Tuna socken, Borlänge kn.

Besöksdatum: 27 juni 2011

Koordinater: 6690860/1465530

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m

Lokalbeskrivning: Slätteräng på något översilad rik mark. Den öppna söderexponerade ängen har enstaka lövträd. Ängen hävdas i slutet av juli med lieslätter och är inkluderat i Life-projektet "Foder och fågring".

Återbesök: 20 juni och 2 juli 2012.

Fältgentianafynd: Vid besöket den 20 juni 2012 fanns här 23 ex av tidig fältgentiana på lokalen. Fenologi: tidig blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Jungfrulin, tvåblad, darrgräs, brudsporre, ormrot, slätterfibbla, kattfot, låsbräken, skogknipprot och blåsuga.

35. Lundvalls äng. Tuna hästberg socken, Borlänge kn.

Besöksdatum: 27 juni 2011

Koordinater: 6690920/1465650

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 70×40 m

Lokalbeskrivning: Slätteräng som enligt gammal hävd slås sista veckan i juli, så att fältgentianans frö hinner mogna och spridas (uppgift från Anders Janols). Den sluttande och översilade ängen ligger på rik mark. Ängen ingår i Life-projektet "Foder och fågning".

Återbesök: 20 juni 2012

Fältgentianafynd: Vid återbesöket hittades 3 ex av tidig fältgentiana. Fenologi: tidig blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Vårärt, jungfrulin, brudsporre, blåsuga, skogsknipprot, blåsippa, slätterfibbla, kattfot, ormrot, darrgräs och guckusko.

Karta: se område 34.

36. Skenshyttans kalkbrott. Stora Tuna socken, Borlänge kn.

Besöksdatum: 3 augusti 2011

Koordinater: 6692800/1477900

Hävdtyp: Vägkant

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 300×3 m.

Lokalbeskrivning: Denna ohävdade grusvägskant går genom rika marker. Igenväxningen med sly går fort och vägkantslätter minst vart annat år skulle kunna göra det möjligt för fältgentianan att återetablera sig här.

Fältgentianafynd: 20 ex 1987. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs (rikligt), blåsuga och rödkämpar.

37. Källslätten. Stora Kopparberg socken, Falu kn.

Besöksdatum: 29 juni 2011

Koordinater: 6723230/1481488.

Hävdtyp: Slätter/bete

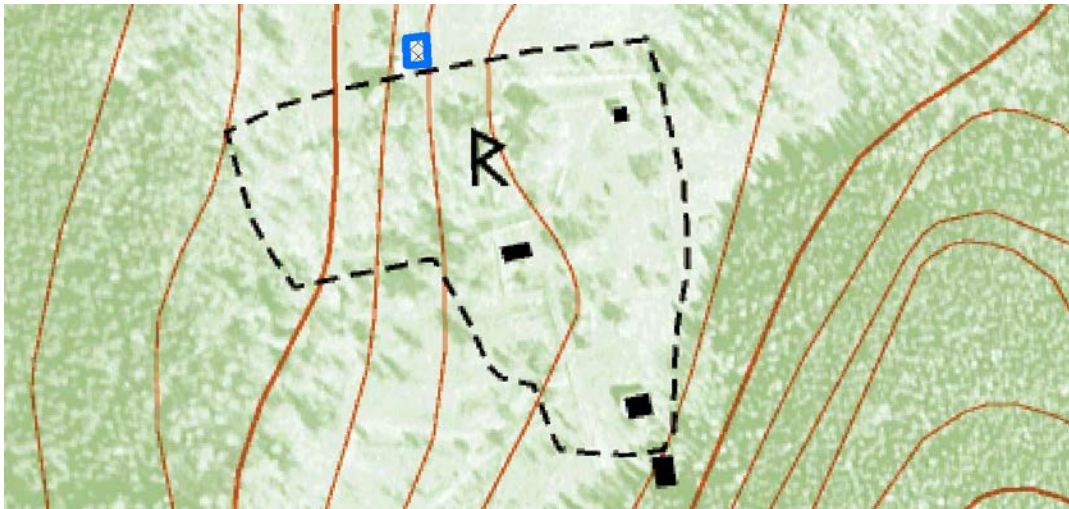
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 300×200m.

Lokalbeskrivning: Denna stora lokal inkluderar både betesmarker och slätterytor. På den stenrösbemängda slätterytan finns en rad hävdgynnade arter. I dess centrala delar finns en kallvattenkälla omgärdad av skuggande träd.

Fältgentianafynd: Vid den koordinatangivna platsen påträffades tidig fältgentiana med 21 ex. Fenologi: överblomning.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, ormrot, tvåblad, borsttistel, darrgräs, kattfot och låsbräken.

38. Nysjöns fäbodar. Svärdsjö socken, Falu kn.

Besöksdatum: 11 augusti 2011

Koordinater: 6758782/1508762

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Måttlig

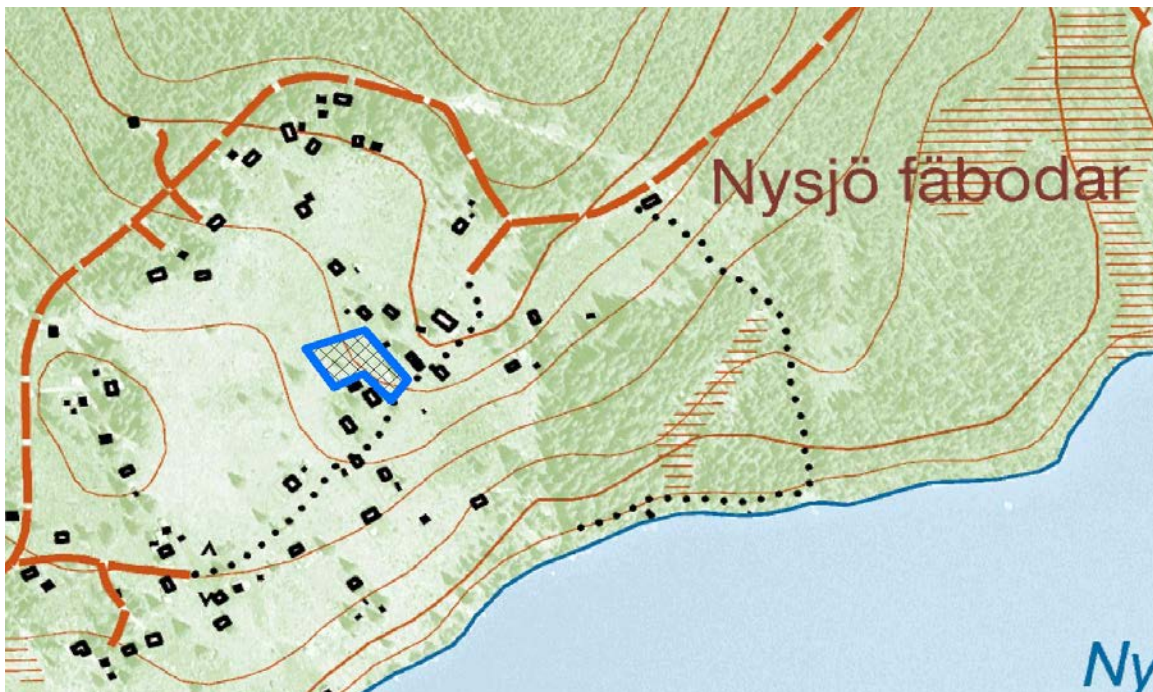
Uppskattad potentiell areal: 300×300m.

Lokalbeskrivning: Lokalen är en stor, tuvig, och kuperad betesmark som sluttar vackert ner mot Nysjön. Här betar getter och ungdjur av nöt bland de många fritids- och fäbodstugor som finns på lokalen.

Fältgentianafynd: Vid första besöket 2011 påträffades 3 ex av tidig fältgentiana. Fenologi: sent fruktstadium.

Vid återbesöket den 28 juni 2012 var ängen inte så välbetad, men tidig fältgentianan hittades med 64 ex. Fenologi: tidig blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Brudsporre, slätterfibbla, ormrot, låsbräken och kattfot.

39. Björsberg vid "Bränn-Mattes". Bjursås socken, Falu kn.

Besöksdatum: 10 augusti 2011.

Koordinater: 6740555/1481355

Hävdtyp: Slätter/bete

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 100×70 m.

Lokalbeskrivning: Ingen bofast finns nu på gården. Ängsmarken och gårdstunet är idag ohävdad och har så varit under flera år. "Bränn-Matte" uppges ha flyttat. En återupptagen hävd av den rika ängsmarken skulle troligen kunna vara gynnsamt för en återetablering av fältgentiana.

Fältgentianafynd: 15 ex 1993. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

40. Bodarna. Bjursås socken, Falu kn.

Besöksdatum: 11 augusti 2011.

Koordinater: 6735655/1481655

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Svag

Uppskattad potentiell areal: 150×100 m.

Lokalbeskrivning: En öppen stor betesmark där det mesta av ängen inte blir betad då tjurarna, vilka är många till antal, endast står runt ladugården.

Fältgentianafynd: 5 ex 1993. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar.

41. Prosgårdarna i Gopa. Bjursås socken, Falu kn.

Besöksdatum: 29 juni 2011

Koordinater: 6734200/1474100

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 100×50 m.

Lokalbeskrivning: Enligt ortsbefolkningen har denna slätteräng inte slagits på flera år. Lokalen har dock fortfarande hävdgynnade arter kvar. Med en återupptagen hävd kan säkert denna sluttande ängsmark återfå sina fältgentianor.

Fältgentianafynd: Fåtalig 2005. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, brudsporre och tvåblad.

42. Gruvgårdarna. Bjursås socken, Falu kn.

Besöksdatum: 29 juni 2011

Koordinater: 6744086/1477908.

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Inte uppskattat

Uppskattad potentiell areal: 150×150 m.

Lokalbeskrivning: Slättermarken har delvis körts sönder kraftigt av traktorer, speciellt den tidigare uppgivna lokalen för fältgentiana. Marken har ändå en stor potential för flera populationer av arten. Mellan ängsmarkerna finns en öppen bäckravin, där ett fynd gjordes.

Fältgentianafynd: I ravinkanten påträffades

2 ex bleklila tidig fältgentiana. Fenologi: sen.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, ormröt, jungfrulin, blåsuga, brudsporre, kattfot och tvåblad.

43. Fagerberget. Floda socken, Gagnef kn.

Besöksdatum: 22 juni 2011

Koordinater: 6696308/1446527

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

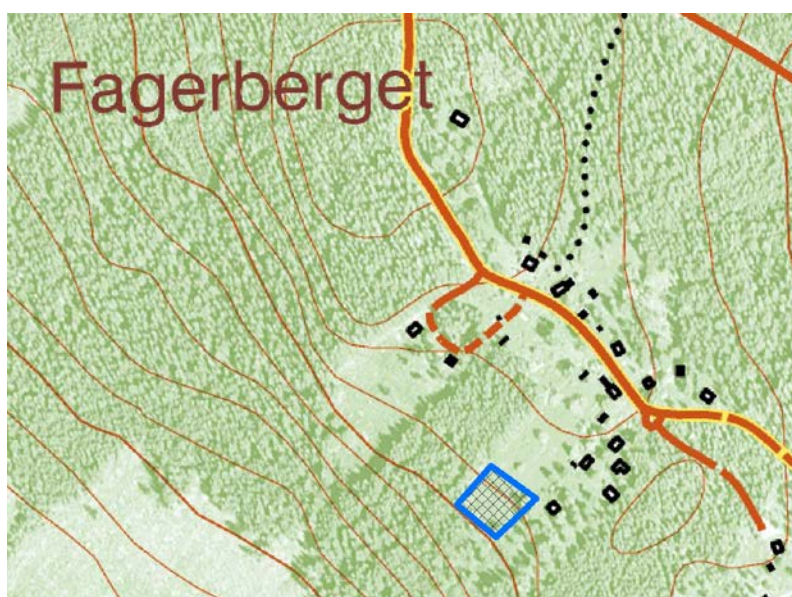
Uppskattad potentiell areal: 250×70 m.

Lokalbeskrivning: En högt belägen fäbodvall med en långsträckt, något sluttande slättermark omgiven av äldre granskog. Ängen är årligen välhävdat.

Fältgentianafynd: I den nedre delen av ängen påträffades tidig fältgentiana med 122 ex.

Fenologi: tidig blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, ormrot, brudsporre och låsbräken.

Den hävdgynnade brudsporre i Fagerbergets fäbodar. BN 22 juni 2011. Utbredningsområdet i blått på kartan.

44: 1. Risåsa SO. Floda socken, Gagnefs kn.

Besöksdatum: 22 juni 2011

Koordinater: Se dellokalerna.

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 400×200 m.

Lokalbeskrivning: En del av en gammal fäbodvall med stor, sluttande rik ängsmark och inslag av några spridda gamla sälgar. Ängen är välhävdat och har en rik flora av ängssvampar bl.a. med praktvaxskivling.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Tidig fältgentiana på träffades med 39 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6699374/1447705.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana hittades med 259 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6699380/1447738.

Dellokal 3: På denna lokal fanns tidig fältgentiana med 423 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6699343/1447722.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, kattfot, blåsuga och ormrot.

44:2. Risåsa NV. Floda socken, Gagnefs kn.

Besöksdatum: 22 juni 2011

Koordinater: Se dellokalerna.

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×100m.

Lokalbeskrivning: Även denna dela av fäbodvallen har hävdats väl. Dessutom har en ny beteshävd tillkommit utanför fäbodens gärsgård. Fältgentianan finns både innanför och utanför gärsgården. Även denna del av Risåsa har en rik ängssvampsflora under hösten.

Fältgentianafynd:

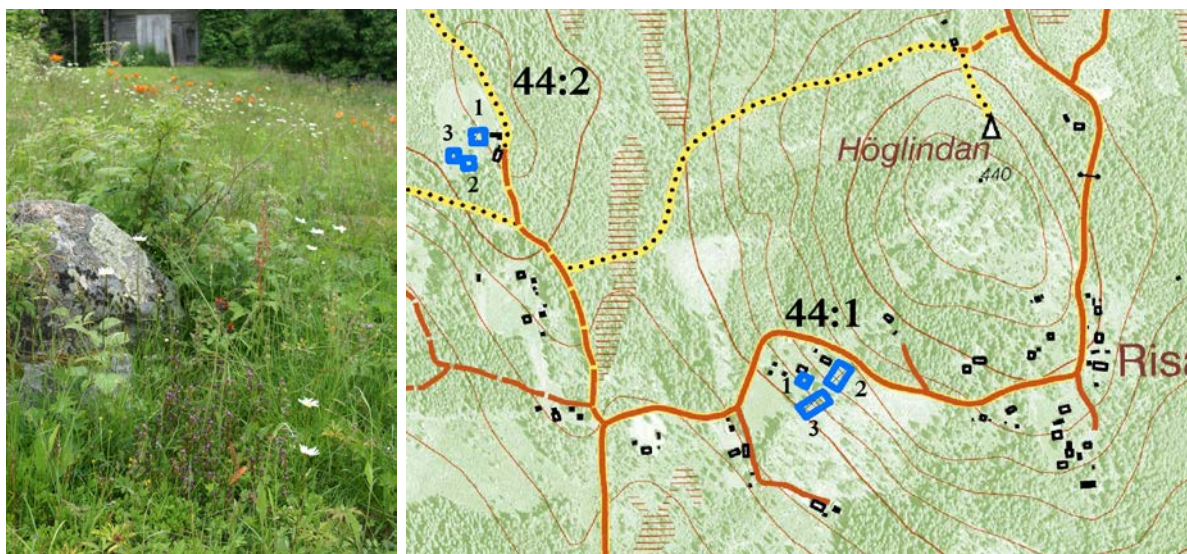
Dellokal 1: Tidig fältgentiana, 92 ex., tätt samlade intill varandra. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6699659/1447345.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana, 94 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6699629/1447331.

Dellokal 3: Tidig fältgentiana, 28 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6699634/1447320.

Övriga hävdgynnade arter: låsbräken.

Totalantal fältgentianor på Risåsa: 935 ex.

Hundra fältgentianor står packade framför stenen på ett gårdstun, Risåsa NV. BN 22 juni 2011.

45. Morbergets fäbod. Järna socken, Vansbro kn.

Besöksdatum: 13 juli 2011

Koordinater: 6717000/1429900

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 50×10 m.

Lokalbeskrivning: De forna sluttande ängsmarkerna är idag planterade med gran sedan flera år tillbaka och fältgentianan är därför ett minne blott.

Fältgentianafynd: 25 ex 1993. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: ormröt.

46. Fallsbjörken, mot Bölsån. Leksands socken, Leksands kn.

Besöksdatum: 10 augusti 2011

Koordinater: Se fyndlokaler

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 1200×600m.

Lokalbeskrivning: Hela området är mycket stort och kuperat. Betesmarken genomskärs av en djupt nedskuren och bred åravin. Marken betas av nötboskap på den ena sidan av ån och hästar på den andra sidan. Bäst är beteshävderna i den branta ravinens södra sida, där också fältgentianans fyndlokaler finns. Betesmarkerna ingår i Life-projektet "Foder och fågning".

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Tidig fältgentiana, 1 ex. Fenologi: sent fruktstadium. Koordinater: 6739249/1464364.

Vid återbesök 26 juni 2012 fanns var.suecica på denna lokal 58 ex., fenologiskt: tidig blomning.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana, 4 ex. Fenologi: sent fruktstadium. Koordinater: 6739256/1464380.

Vid återbesök den 26 juni 2012 fanns tidig fältgentiana med 6 ex. Fenologi: tidig blomning.
Dellokal 3: Tidig fältgentiana, 5 ex. Fenologi: sent fruktstadium. Koordinater: 6739378/1464370.
Vid återbesök den 26 juni 2012 fanns tidig fältgentiana med 31 ex. Fenologi: tidig blomning.
Övriga hävdgynnade arter: darrgräs, brudsporre, kattfot, majviva, grusviva, ormrot, blåsuga, låsbräken och späd ögontröst.

De stora öppna betesmarkerna vid Fallsbjörken. BN 26 juni 2012.

47. Böle. Leksand socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 10 augusti 2011

Koordinater: 6739155/1463555

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Hårt till ingen

Uppskattad potentiell areal: 300×400m.

Lokalbeskrivning: Betesmarker som hyser en stor flock hästar. Hästarna ratar den fyrkantiga johannesörten och de ställen de gödslar, vilket också var det område gentianan växte på tidigare. Lokalen är stor och det skulle kunna finnas en potential för fältgentianan här. Betesmarken är lokalt hårt betad men på andra ställen helt obetat, som exempelvis vid gödselplatser, där nu en hög vegetation nu breder ut sig.

Återbesöket här den 26 juni 2012 gav inte heller det något resultat.

Fältgentianafynd: Enstaka ex 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: brudsporre, darrgräs, ormrot, blåsuga.

48. Bastbergs fäboddar. Leksand socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 30 juni 2011

Koordinater: 6737680/1461970

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Hård

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m.

Lokalbeskrivning: Den gamla hävdade ängsmarken på fäbodvallen, har nu blivit en inhägnad, hårt klippt gräsmatta. Information om fältgentianans tidigare existens bör ges till markägarna.

Fältgentianafynd: 70 ex 2004. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

49. Solarvet. Ål socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 29 juni 2011

Koordinater: Se dellokaler

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m.

Lokalbeskrivning: Denna stora tomtmark är en gammal rik ängsmark och har flera spridda mindre dellokaler för fältgentiana. Ängsmarken sköts och kontrolleras omsorgsfullt av husägarna.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Tidig fältgentiana, 5 ex. Fenologi: sen blomning. Koordinaterna: 6729001/1474142.

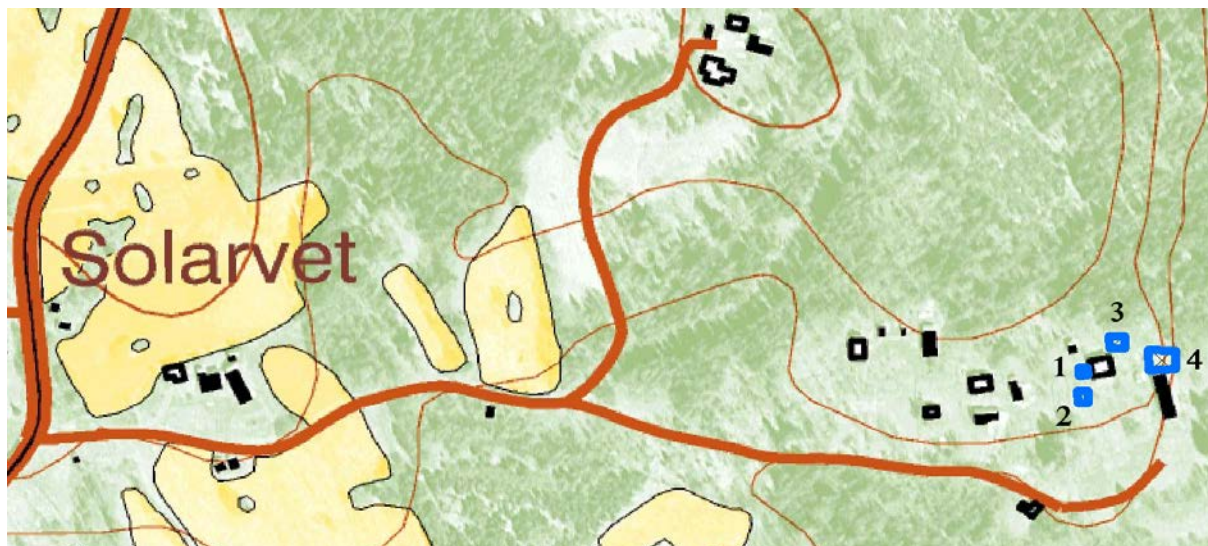
Dellokal 2: Tidig fältgentiana, 18 ex. Fenologi: sen blomning. Koordinater: 6728985/1474141.

Dellokal 3: Tidig fältgentiana, 21 ex. Fenologi: sen blomning. Koordinater: 6729018/1474161.

Dellokal 4: Tidig fältgentiana, 62 ex. Fenologi: både högblooming och sen blomning.

Koordinater: 6729011/1474191.

Övriga hävdgynnade arter: brudsporre och låsbräken.

50. Solarvet, 1 km söder om. Ål socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 11 augusti 2011

Koordinater: 6727732/1473744

Hävdtyp: Vägkantsslätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 300×3 m.

Lokalbeskrivning: En fint hävdad grusvägskant i ett relativt öppet område på kalkrik mark.

Lokalen sträcker sig över en längre sträcka och visar hur viktig en rätt utförd vägkantsslätter kan vara för artrikedomen.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana, 3 ex. Fenologi: sent fruktstadium.

Övriga hävdgynnade arter: Brudsporre, slätterfibbla, ormrot, låsbräken och kattfot.

51. Söder Lindberg. Leksand socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 30 juni 2011

Koordinater: 6742992/1462822

Hävdtyp: Bete

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×200 m.

Lokalbeskrivning: En stor betesmark, delvis brant, med enbuskar växande i kantzonen. Kor betar ängen under inventeringstillfället. I den övre delen skulle det potentiellt kunna finnas fältgentiana. Från betesmarken har man en fantastisk vy över Siljan.

Fältgentianafynd: Fåtalig 2004. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar, darrgräs, tvåblad, ormrot och låsbräken.

52. Faxbergs fäboddar. Leksand socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 30 juni 2011

Koordinater: Se dellokaler

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Svag

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m.

Lokalbeskrivning: En gammal stenrik hackslog inne på fäbodvallen. ”Ängsmarken hävdas allt mindre nu, det var två år sen sist”, säger en av vallens innevånare. Nu hålls bara stigarna öppna. Trots den bristfälliga hävden finns fältgentiana kvar, men mera hävd krävs för att säkra dess existens på vallen.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Tidig fältgentiana, 173 ex. Fenologi: överblomning. Koordinater: 6742260/1475779.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana, 30 ex. Fenologi: överblomning. Koordinater: 6742259/1475764.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, tvåblad och ormrot.

53. Djuptjärnsbo. Ål socken, Leksand kn.

Besöksdatum: 29 juni 2011

Koordinater: 6727281/1467889

Hävdtyp: Slåtter

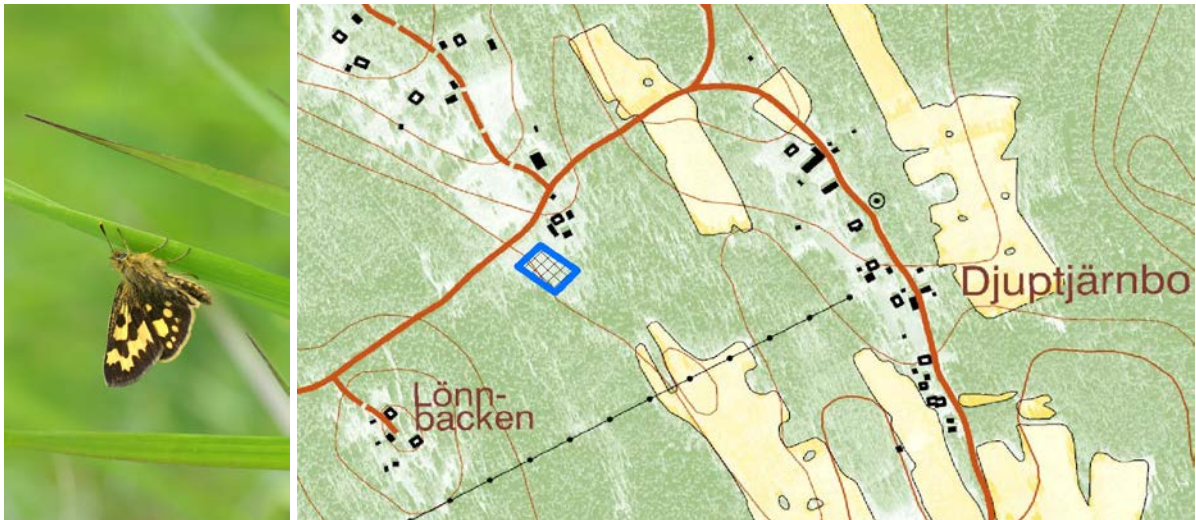
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 100×75 m.

Lokalbeskrivning: En fin, värdefull slåttermark med en speciell flora och med ålderdomliga byggnader.

Fältgentianafynd: På en av de något sluttande ängarna påträffas hela 380 ex av tidig fältgentiana. Fenologi: högblooming och sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Slåttergubbe, slåtterfibbla, ormrot, kattfot, darrgräs, brudsporre och rikligt med små dagfjärilar såsom sotnätjäril bl.a.

Svartfläckig glansfjögare på ängen vid Djuptjärnsbo. BN 29 juni 2012. Lokalen i blått på kartan.

54. Norrboda gammelstad. Ore socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 8 augusti 2011

Koordinater: 6778010/1470240.

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×100 m.

Lokalbeskrivning: Vid inventeringstillfället var lokalen innanför den omgärdade gärsgården nyslåttad. En bäckravin skär genom lokalen. Betande ungdjur håller marken öppen utan för gärdesgården. Många gamla timrade hus finns i området. Inga fältgentianafynd detta år.

Fältgentiana fynd: Vid återbesöket den 27 juni 2012 gjordes följande fynd:

Dellokal 1: Tidig fältgentiana hittades med 13 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6777964/1470095.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana, 12 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6778026/1470237.

Övriga hävdgynnade arter: kattfot, rödkämpar, darrgräs, ormrot och låsbräken.

55. Västbjörka. Rättviks socken, Rättviks kn.

Besöksdatum: 6 juli 2011

Koordinater: 6755918/1455499

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig till svag

Uppskattad potentiell areal: 70×20 m.

Lokalbeskrivning: En mindre slåttermark som har potential för att bli en rik fältgentianalokal om slåtter återupptas.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentianan finns här med 77 ex. Fenologi: tidigt frukstadium.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, ormröt och låsbräken.

56. Östbjörka. Rättvik socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 6 juli 2011.

Hävdtyp: Slåtter

Uppskattad potentiell areal: ingen.

Lokalbeskrivning: Denna lokal nere vid kalkbrottet används nu som ridhage med hästhinder.

Fältgentianafynd: 5 ex 1986. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

Koordinater: 6762500/1463800

Intensitet: Ingen

57. Boda, fotbollsplanen. Boda socken, Rättviks kn.

Besöksdatum: 5 juli 2011.

Koordinater: 6767551/1467880

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 6×6 m.

Lokalbeskrivning: Mitt bland sommarstugor och en stor fotbollsplan ligger en liten gräsyta på rik kalkmark. Ytan klipps med gräsklippare sent varje år med tanke på växligheten.

Området runt gräsytan med fältgentiana är en luckig blandskog, som skulle kunna glesas ut lite för att vara riktigt gynnsam för fältgentianan.

Fältgentianafynd: Lokalen hyser 22 ex. av tidig fältgentiana. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, ormröt, tvåblad och rödkämpar.

58.1. Jutjärn, 1 km S om. Boda socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 5 juli 2011.

Koordinater: 6762355-/1470255

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 300×5 m.

Lokalbeskrivning: Vägkanterna längs kalkbrottsvägen är gynnsamt för en rad arter, som exempelvis fjällvedel, brudsporre, grönkulla och nattviol. En återupptagen vägkantsslätter och sly röjning skulle kunna resultera i en mycket artrik vägkant, vilket även skulle kunna inkludera återetablering av fältgentiana.

Fältgentianafynd: 10 ex 1991. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Brudsporre, grönkulla, nattviol och fjällvedel (riklig).

58.2. Jutjärnsängarna. Boda socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 5 juli 2011.

Koordinater: 6762131/1470319

Hävdtyp: Slätter

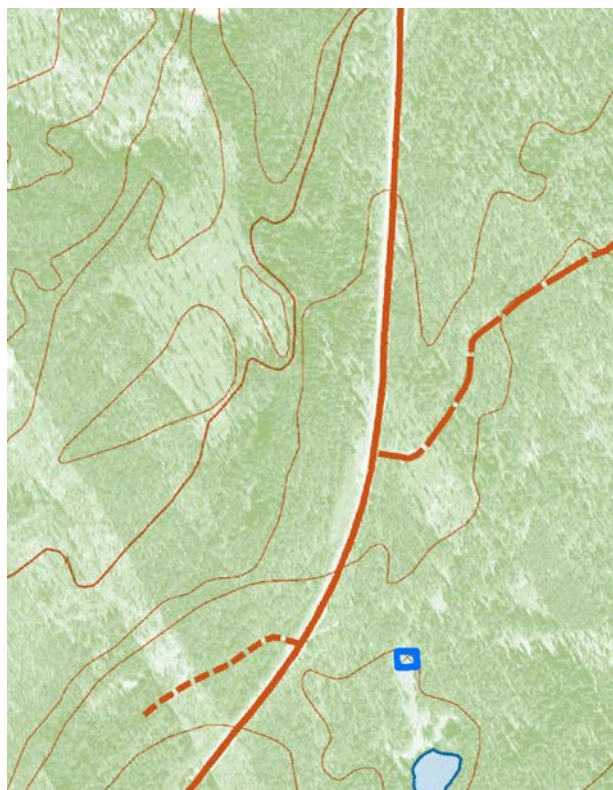
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×40 m.

Lokalbeskrivning: Lokalen är en fint hävdad ängsmark i närhet av Jutjärns kalkbrott. I anslutning till ängen finns en nyupptagen ängsyta, vilket på sikt kan gynna flera arter. I ängen finns ovanligt många ängsgentianor. Ängar är annars ett ovanligt habitat för ängsgentiana. Här hittades även den riktigt ovanliga hybriden mellan ängsgentiana och fältgentiana. Flera ängsfjärilar visade sig i det soliga vädret. I området runt Jutjärnsängen är ett naturreservat under bildande och här har ett Life-projekt varit aktivt för att återigen få igång slåttern efter några års uppehåll.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana, 10 ex. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: rödkämpar, låsbräken, ormröt och fjällvedel (landets sydligaste lokal).

En exklusiv korsning mellan ängs- och fältgentiana växande på Jutjärnsängen. Korsningen har speciellt fyrflikiga foderblad som är smala, blomman är i samma höjd som ängsgentianan. Båda arterna förekommer på ängen. BN 5 juli 2011.

59. Kallmora, Wests änge. Ore socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 4 juli 2011.

Koordinater: 6785484/1445334

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig

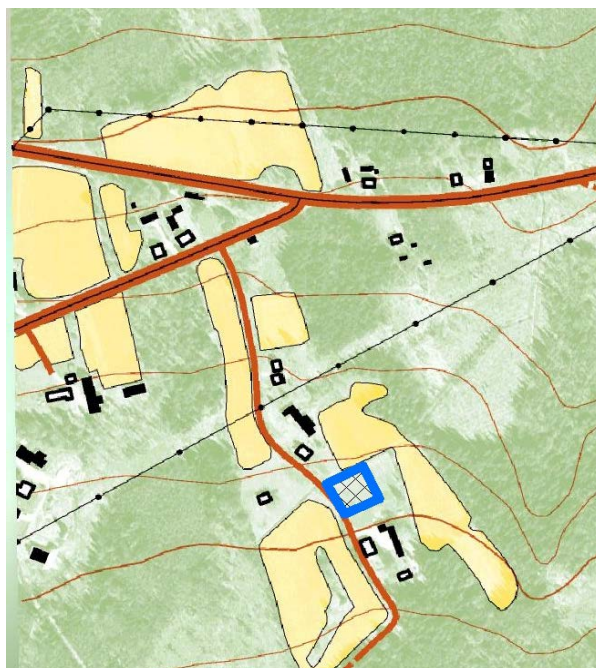
Uppskattad potentiell areal: 50×50 m.

Lokalbeskrivning: Lokalen har en öppen och artrik ängsmark, som håller på gamla hävdtraditioner med sen slåtter. Detta gynnar speciellt fältgentianans frö som hinner mogna innan slåttern.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana, 56 ex.

Fenologi: överblomning.

Övriga hävdgynnade arter: darrgräs, brudsporre, kattfot, ormrot, rödkämpar, tvåblad och majviva.

60. Blidberget. Ore socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 9 augusti 2011.

Hävdtyp: Slåtter/bete

Uppskattad potentiell areal: 70×90 m.

Lokalbeskrivning: Hela fäboden är i ett igenväxande skede. Dock slås stigarna mellan stugorna med röjsåg och snöre. Området är helt inbäddat av gamla granar. Denna fäbodvall skulle med återupptagen hävd och trädgallring återfå sitt ursprungliga utseende och kanske återfå fältgentiana.

Fältgentianafynd: Fåtalig 2004. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar och högväxta änggentianor (65 cm höga).

Koordinater: 6792081/1468398

Intensitet: Ingen

61. Dalbyn. Ore socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 27 juni 2012.

Ny lokal nära Ore k:a.

Koordinater: 6779399/1465647

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 10×20 m.

Lokalbeskrivning: Slåtterängen är privatägd och ligger troligen på en gammal ängsmark med en rik fröbank i jorden. Lokalen sköts årligen omsorgfullt av ägarna.

Fältgentiana fynd: Vid inventeringen hittades tidig fältgentiana med 35 ex.

Fenologi: tidig blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar och rikligt med låsbräken.

61. Fiskvik vid skattungen. Ore socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 5 juli 2011.

Koordinater: 6785795/1455315

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 50×1 m.

Lokalbeskrivning: Både vägarna och stigarna till stugorna på vid sjön, är ohävdade och en snabb förbuskning pågår. Troligen slås vägkanterna ibland.

Fältgentianafynd: 75 ex 2005. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

62. Osmundberg, 200 m norr om kalkbruket. Boda socken, Rättvik kn.

Besöksdatum: 5 juli 2011.

Koordinater: 6770900/1467100

Hävdtyp: Vägkantslätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 100×3 m.

Lokalbeskrivning: Vägkanterna är rikligt förslyade. På denna rika mark kan kanske en riktigt utförd vägkantslätter göra att fältgentianan kan återetableras på lokalen.

Fältgentianafynd: Rikligt 1986. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

63. Övre Bleckets fäbodar. Våmhus socken, Mora kn.

Besöksdatum: 13 juli 2011.

Koordinater: 6795155/1421454

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 5×5 m.

Lokalbeskrivning: Denna fina fäbods ängar har slutat att hävdas. På den tidigare uppgivna lokalen för fältgentiana finns idag endast en täckande matta med liljekonvalj och gräs.

Fältgentianafynd: 20 ex 1989. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Ormrot.

64. Knutar Einars äng. Orsa socken, Orsa kn.

Besöksdatum: 4 juli 2011.

Koordinater: Se dellokaler

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 90×60 m.

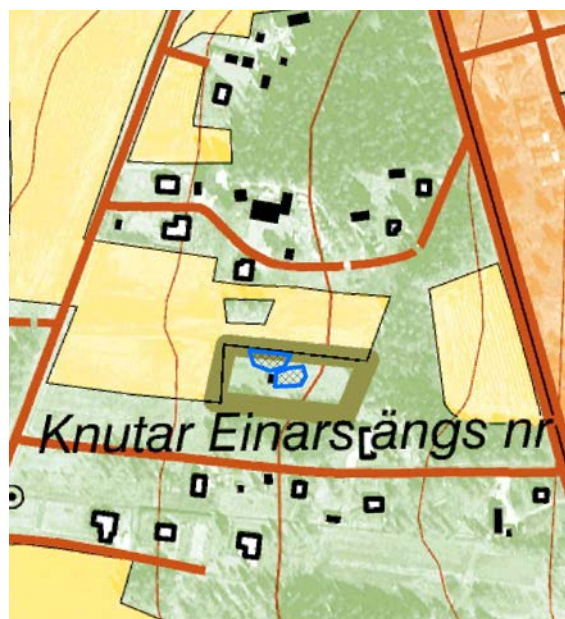
Lokalbeskrivning: Lokalen är en fin, hävdad slätteräng där hässning redan hade påbörjats vid besökstillfället. En fin timrad lada står i den nedre delen där också de flesta fältgentianorna finns.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Denna äng hyser tidig fältgentiana som finns med 28 ex. Fenologi: sen blomning till tidigt fruktstadium. Koordinater: 6777034/1436630.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana finns här med 12 ex. Fenologi: sen blomning till tidigt fruktstadium. Koordinater: 6777046/1436611.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, ormrot, brudsporre, älvväxing och majviva.

Det nyslagna höet hässjas och torkas på plats, Knutar Einars äng, Orsa. BN 4 juli 2011.

65. Åberga. Orsa socken, Orsa kn.

Besöksdatum: 4 juli 2011.

Koordinater: 6783090/1444093

Hävdtyp: Slätter

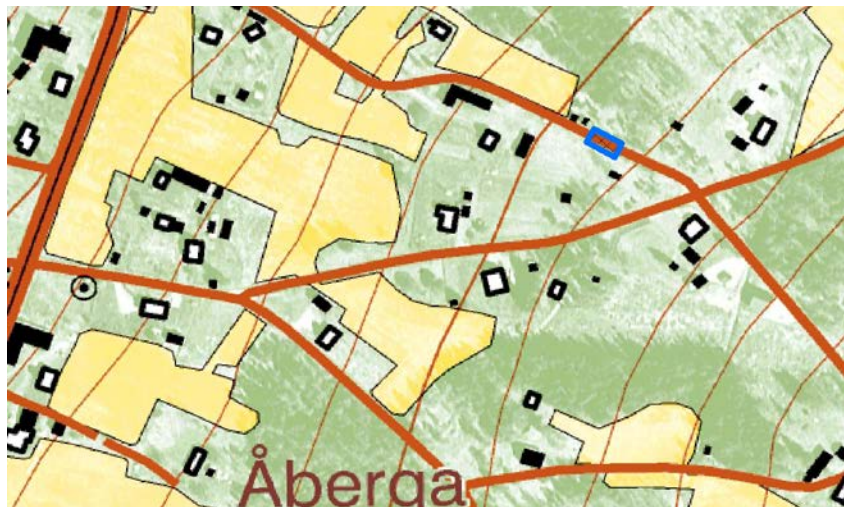
Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 50×30 m. Vägkant. Uppskattad areal: väggkant; 100x2 m.

Lokalbeskrivning: En mycket vackert belägen slättermark med fina vyer. På själva ängsmarken hittades inga fältgentianafynd, men efter väggkanten längs med ängen, som vägslätterhävdas ibland gjordes några fynd. Hela området kan på sikt komma att hysa lämpliga ytor för fältgentiana.

Fältgentianafynd: I väggkanten, på den grusiga vägen, växte 3 ex. av tidig fältgentiana. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, rödkämpar, ormrot, brudsporre och spetsvaxskivling.

De enda gentianorna som finns kvar fanns längs vägen i Åberga, Skattungbyn. BN 4 juli 2011.

66. Skattungbyn vid Harabacken. Orsa socken, Orsa kn.

Besöksdatum: 8 augusti 2011.

Koordinater: 6785330/1447964

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Måttlig till hård

Uppskattad potentiell areal: 200×100 m.

Lokalbeskrivning: I betesmarken finns rikligt med stenrösen och stenmurar och i vissa områden finns grupper av enbuskar. Betesmarken betades vid inventeringstillfället av ungtjurar. Vissa områden bedöms betet vara något för intensivt för att vara riktigt gynnsamt för fältgentiana.

Lokalen bör inventeras tidigare på säsongen.

Återbesök den 2 juli 2012. Inga fältgentianafynd kunde göras nu heller.

Fältgentianafynd: 25 ex 1990, 6 ex 2004. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs.

67. Torrvål. Orsa socken, Orsa kn.

Besöksdatum: 8 augusti 2011.

Koordinater: 6773846/1437910

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 300×50 m.

Lokalbeskrivning: Betesmark som tidigare varit helt igenväxt, men som nu har en öppnats och har en gräsmark med mycket fin grässvål, främst i den södra delen. Bete pågick vid besökstillfället av ett flertal getter och en äldre häst. Några timrade lador finns i mitten av lokalen. Inga fältgentianor påträffades vid besöket i augusti 2011, men vid återbesöket i början av juli 2012 hittades en hel del fältgentianor på fyra dellokaler.

Återbesök: 2 juli 2012.

Fältgentianafynd: Totalt: 111 ex.

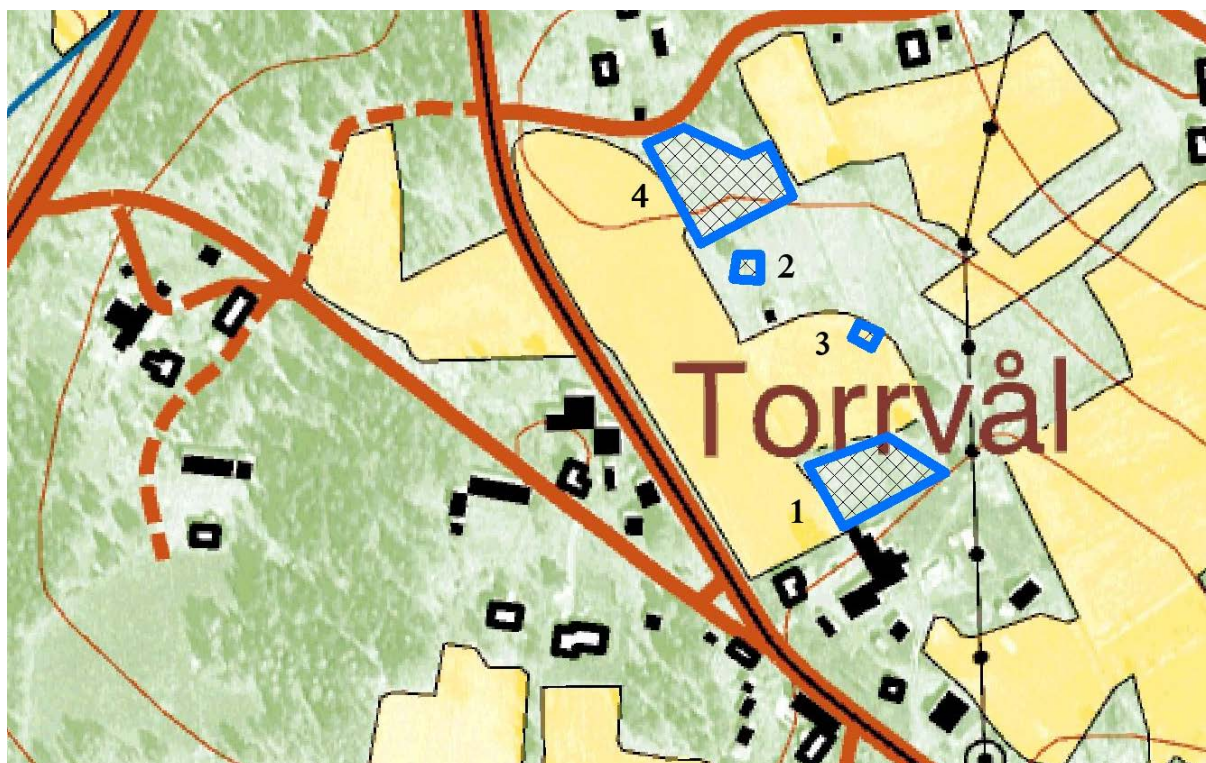
Dellokal 1: Tidig fältgentiana, 66 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6773831/1437901.

Dellokal 2: Tidig fältgentiana, 1 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6773887/1437902.

Dellokal 3: Tidig fältgentiana, 1 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6773917/1437856.

Dellokal 4: Tidig fältgentiana, 43 ex. Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6773947/1437856.

Övriga hävdgynnade arter: Darrgräs, kattfot, brudsporre och ormrot.

68. Vattaå. Tyngsjö, Malung socken, Malung kn.

Besöksdatum: 7 juli 2011.

Koordinater: 6682581/1394030

Hävdtyp: Slättermark

Intensitet: Måttlig

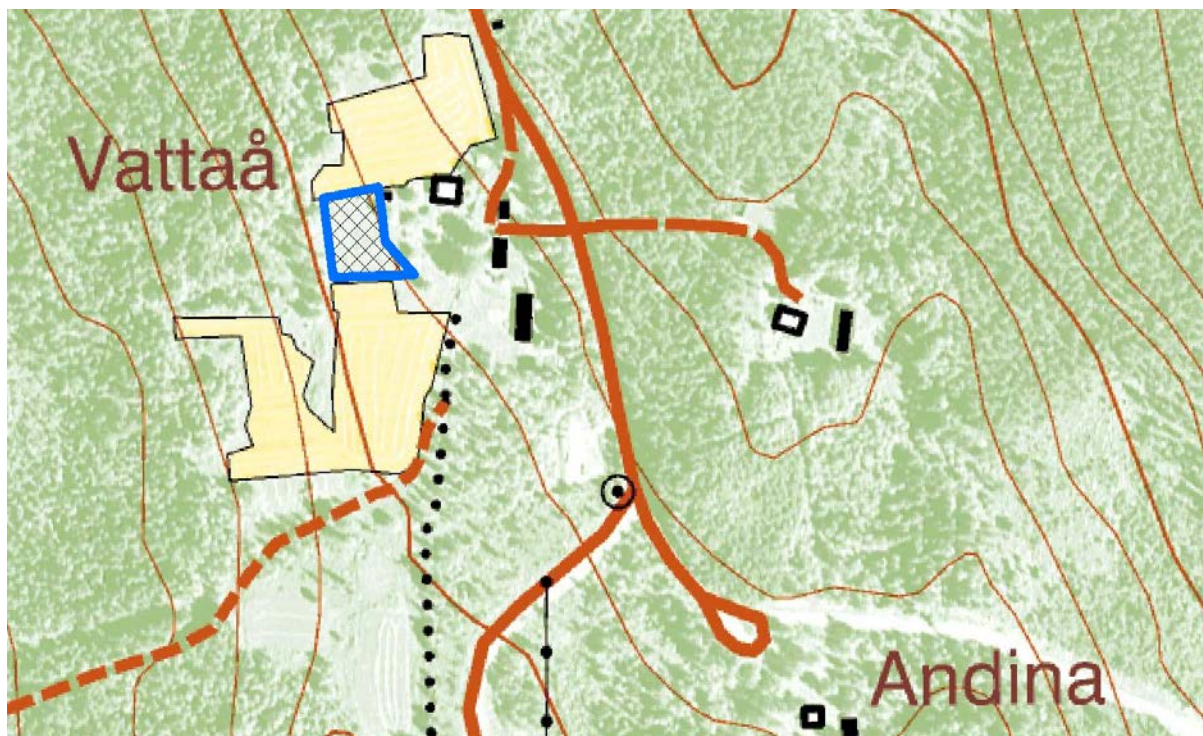
Uppskattad potentiell areal: 50×15 m.

Lokalbeskrivning: En vackert sluttande söderexponerad slätteräng. Här har kantslätter och hässjning påbörjats i ängens övre del. Slätterängen är artrik och blomningen är långt framskridet. Slätterhävden är också tidig här.

Fältgentianafynd: Bland den rika ängsfloran hittades 119 exemplar av tidig fältgentiana.

Fenologi: sent fruktstadium och överblomning.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot, ormrot och den ovanliga höskallran (rikligt).

69. Sörnäs, Degernäset. Lima socken, Malung kn.

Besöksdatum: 15 augusti 2011.

Koordinater: Se dellokaler

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Områdesvis måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×300 m.

Lokalbeskrivning: En stor, kuperad och älvstrandsnära betesmark vid Västerdalälven. Vid besökstillfället var ängen måttligt betad av kor och får, men områdesvis ratas det sträva tuvtätelgräset. Här kan en kompletterande efterslätter med en lie vara befogad för att bibehålla den fina ängsmarken i fullgott skick. Detta är den enda lokalen med både tidig och sen fältgentiana, dessutom finns tidigare rapporter av fjällgentiana från lokalen.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: På en av kullarna hittades tidig fältgentiana, 4 exemplar. Fenologi: sent fruktstadium. Koordinater: 6765177/1366155.

Dellokal 2: På denna dellokal hittades tidig fältgentiana, 11 exemplar. Fenologi: sent fruktstadium. Koordinater: 6765176/1366066.

Dellokal 3: På lokalen påträffades även sen fältgentiana, 7 exemplar. Fenologi: överblomning. Koordinater 6765176/1366070.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar, kattfot, *Clavaria* fingersvampar och *Hygrocybe* vaxskivlingar.

70. Södra Fenningbergets fäbodar. Lima socken, Malung kn.

Besöksdatum: 15 augusti 2011.

Koordinater: 6763134/1373035

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Hård

Uppskattad potentiell areal: 40×40 m.

Lokalbeskrivning: De tidigare fynden är uppgivna på en stugtomt i en svagt sluttande sydexponerad yta. På fäbodvallen går vallens får och betar fritt bland stugorna. Här på denna den tidigare uppgivna förekomsten har en gräsklippare slagit ner den förr växande fältgentianan, så detta år fanns ingen.

Återbesök: den 3 juli 2012 inventerades lokalen på nytt. Nu hade den lilla ängsbacken delvis blivit bortschaktad av en traktor och resten av ytan var hårt gräsklippt. Inga fynd nu heller.

Fältgentianafynd: 430 ex 2004. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot.

71. Norra Fenningsbergets fäbodar. Lima socken, Malung kn.

Besöksdatum: 7 juli samt 17 augusti 2011.

Koordinater: 6766736/1369375

Hävdtyp: Betesmark

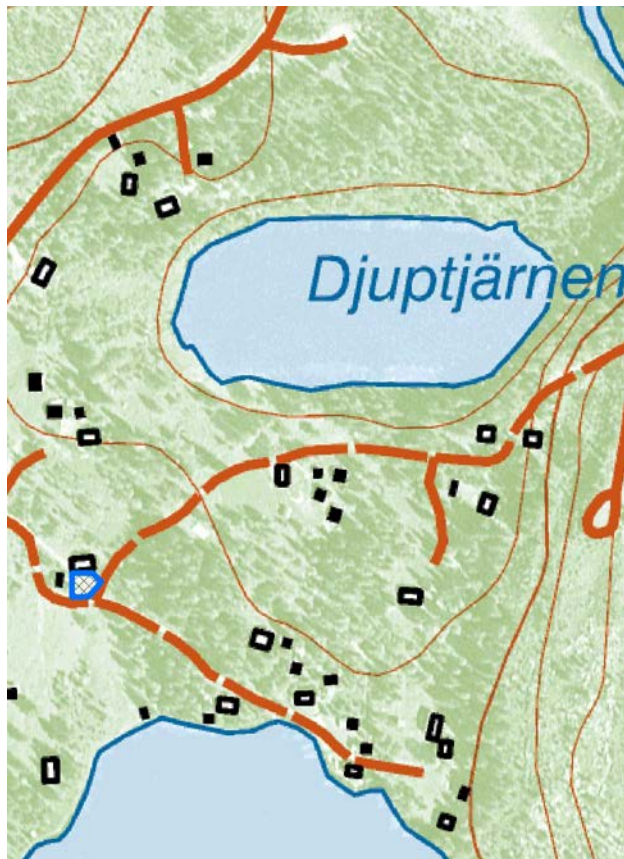
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 1000×1000 m.

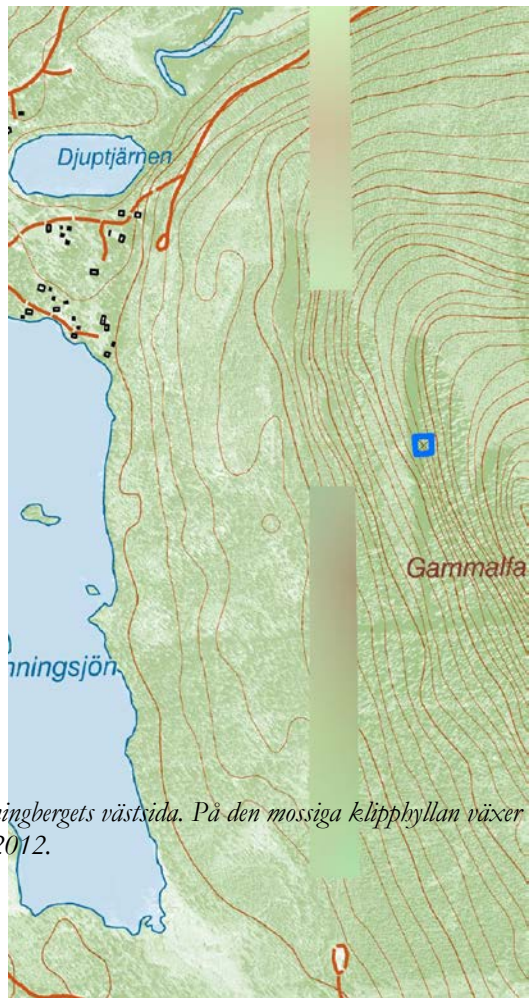
Lokalbeskrivning: På den fortfarande brukade fäbodvallen betar ett stort antal getter en större yta. På några av stugtomter kan slåtter ha förekommit. Fäbodvallen ligger fint belägen vid en sjö och i närhet av ett bergsmassivet Fenningberget, dit förr getterna vallades.

Fältgentianafynd: På en stugtomt, där flera fordon genar in på vallen, hittades 14 ex. av tidig fältgentiana. Fenologi: överblommande och sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot, ormrot, blåsuga, låsbräken och topplåsbräken.

Doris Nilsson på tåkten vid Norra Fenningberget. Doris har bedrivit fåboddrift här i 55 år och har för närvarande 35 namngivna getter. BN 17 augusti 2011. Fältgentianalokalen är markerad i blått på kartan.

En märkelig växtplats för sen fältgentiana vid en klippbrant på Fenningbergets västsida. På den mossiga klippphyllan växer gentianan tillsammans med kattfot och fjällbräcka. BN 17 augusti 2012.

72. Fenningberget. Lima socken, Malung kn.

Besöksdatum: 17 augusti 2011.

Koordinater: 6766433/1370123

Hävdtyp: Skogsbete?

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 200×20 m

Lokalbeskrivning: Uppe på Fenningsbergets branter finns en långsträckt, nästan lodrät skiktad diabasavsats. Mot denna avsats står en tät granbård men ofta finns öppna luckor. Enligt folk på fäbodvallen (Norra Fenningberget) vallades getter förr upp till Fenningberget och här finns nu fältgentiana bland fjällbräcka och rikligt med kattfot på ett ställe på diabashyllan. En utglesning av granen nedanför branten skulle kunna gynna den fina flora som finns här.

Fältgentianafynd: Sen fältgentiana, 4 ex. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot.

73. Vålberg. Malung socken, Malung kn.

Besöksdatum: 6 juli 2011.

Koordinater: 6741214/1390935

Hävdtyp: Slätter

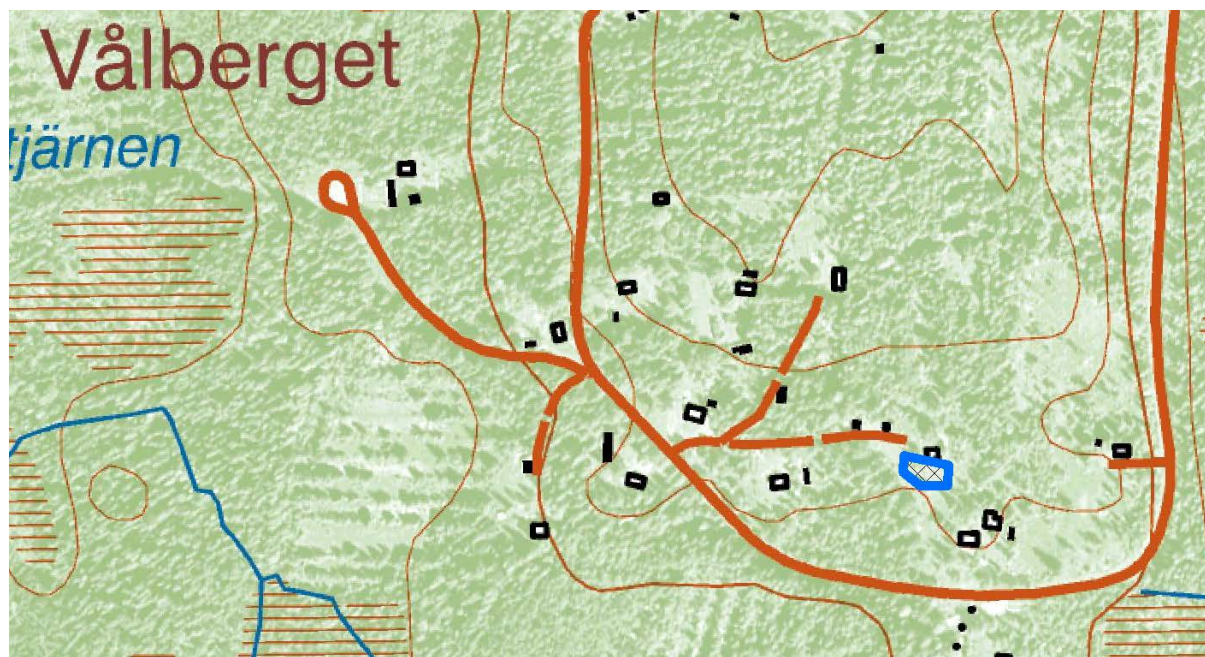
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 40×50 m.

Lokalbeskrivning: Här har vid inventeringstillfället ängsmarkerna redan börjat hävdats runt huset. Men längs den stig där fältgentiana finns är har ännu inte slåttats. Förekomsten av fältgentiana är bra utmarkerad med uppstickande pinnar. Hela stugområdet är inbäddat mellan vuxna träd, vilket skuggar en aning.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana, 4 ex. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Ormrot.

74. Västansjö, Västagården. Lima socken, Malung kn.

Besöksdatum: 15 augusti 2011.

Koordinater: 6765013/1365757

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Måttlig till svag

Uppskattad potentiell areal: 50×40 m.

Lokalbeskrivning: Denna branta och söderexponerade beteslokal ligger nära hembygdsgården Västagården, som för tillfället är under restaurering. Även betesmarken har öppnats från lövsly

men som ännu inte borttagits. Vegetationen är fortfarande lite för hög, ca 15 cm, och bör slåttas lägre.

Fältgentianafynd: Här i de brant sluttande ängarna finns tidig fältgentiana med 9 exemplar.

Fenologi: sent fruktstadium.

Övriga hävdgynnade arter: Ormrot.

Karta: se område 69!

75. Evertsberg. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 11 juli 2011.

Koordinater: 6781775/1400336

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: 40×20 m

Lokalbeskrivning: Området är en mindre stängslad beteshage för hästar inne i byn invid en väg. Betestrycket är mycket ojämnt, vilket gjort att förutsättningarna för fältgentianan har försämrats kraftigt.

Fältgentianafynd: 100 ex 1990, 1 ex 2004. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla.

76.1. Dysberg, Almgården. Älvdalens socken, Älvdalens kn.

Besöksdatum: 11 juli 2011.

Koordinater: 6782855/1399455

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig till hård

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m

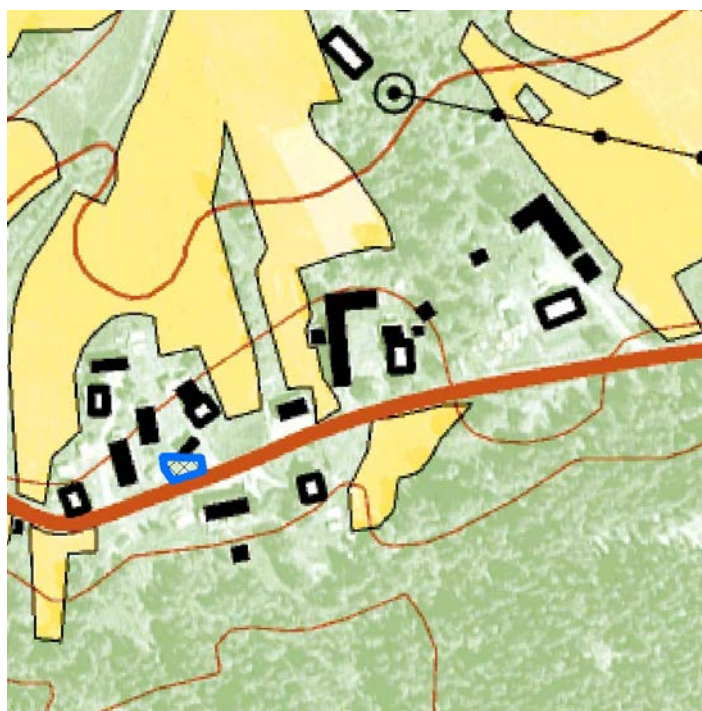
Lokalbeskrivning: Den vackra Almgårdens omgivande gräsmarker, har fina möjligheter för att hysa fältgentiana om man bara slåttar senare på året.

Återinventering: 3 juli 2012. Vid återinventering hittades några fältgentianor.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana hittades på den ohävdade grässvålen med 4 exemplar.

Fenologi: tidig blomning. Koordinater: 6782916/1399451.

Övriga hävdgynnade arter: Blåsuga, darrgräs, ormrot, kattfot, rödkämpar och slätterfibbla.

Lieslipning på gården i Dysberg, Älvdalen. BN 11 juli 2011. Fältgentianalokalen markerad i blått på kartan.

76.2. Dysberg, vid busshållplatsen. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 11 juli 2011.

Koordinater: 6783255/1399355

Hävdtyp: Slåtter

Intensitet: Måttlig till svag

Uppskattad potentiell areal: 50×50 m.

Lokalbeskrivning: Området där fältgentiana tidigare påträffats var vid vägens närhet och bakom en lada. Flera fina slåtterytor finns här som har potential för fältgentiana, men inga fynd gjordes.

Fältgentianafynd: 150 ex 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Blåsuga, ormröt och kattfot.

77. Sovaldbergs fäboddar. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 11 juli 2011.

Koordinater: 6784670/1401423

Hävdtyp: Slåtter

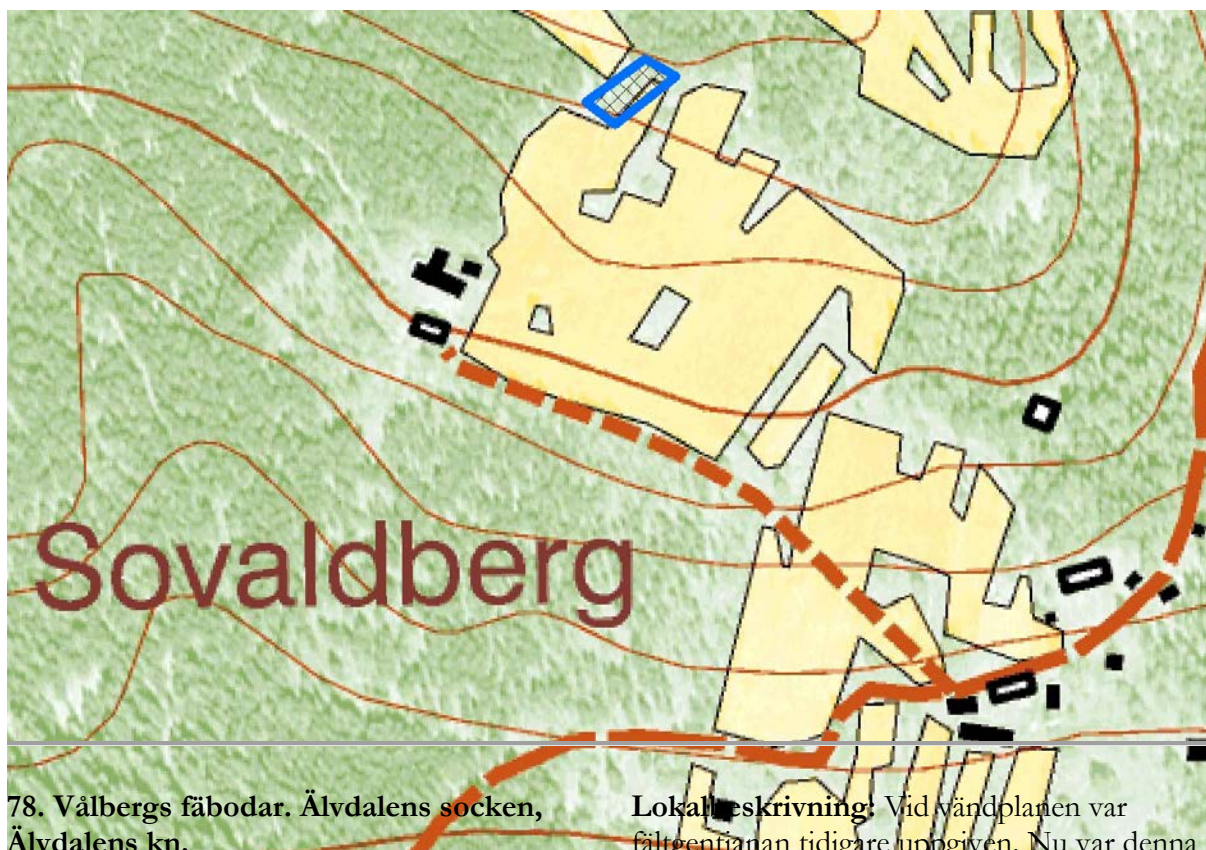
Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 300×300 m

Lokalbeskrivning: Fäboden har stora ängsmarker med inslag av långa, spridda stenrösen, vilket ger ett ålderdomligt intryck. Tyvärr börjar man snöröslå runt dess stenrösen och en traktor påbörjar slåtterhävden av de öppna ängarna. Områdets övre delar med fältgentiana fältinventerades dock innan slåttern. Troligen fanns den också runt de nu snöröslagna stenrösen. ”Man brukar slåtta kring den 15 juli här” sade traktorföraren som åkte runt byarna och slättade åt olika markägare.

Fältgentianafynd: 29 exemplar av tidig fältgentiana. Fenologi: överblomning.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot, låsbräken och ormröt.

78. Vålbergs fäboddar. Älvdalens socken, Älvdalens kn.

Besöksdatum: 12 juli 2011.

Koordinater: Se fyndlokaler

Hävdtyp: Slåtter/skogsbete

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×200m.

Lokalbeskrivning: Vid vändplanen var fältgentiana tidigare uppgiven. Nu var denna plats påfylld med ett grovt grus. Trots detta återfanns ändå i kanterna flera gentianaplantor. Från fäbodstugorna finns flera upptrampade kostigar ut mot en öppen gräsmark. Även här

hittades överraskande några gentianor. En levande fäbodvall.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Vid vändplatsen hittas tidig fältgentiana med 4 ex. Fenologi: sen blomning. Koordinater: 6787886/1400522.

Dellokal 2: Längs den upptrappade kostigen hittas tidig fältgentiana med 5 ex. Fenologi: sen blomning. Koordinater: 6787857/1400468.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, ormrot, rödkämpar och kattfot.

79. Hållbergs fäbod. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 11 juli 2011

Hävdtyp: Slätter

Uppskattad potentiell areal: 50×20 m.

Lokalbeskrivning: En fint, sluttande ängsmark som tyvärr redan vid inventeringstillfället var traktorslåttad och gräset var bortfört. Inga gentianor hittades.

Fältgentianafynd: 15 ex 1987. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Blåsuga och ormrot.

Koordinater: 6785955/1396255

Intensitet: Hård och tidig

80. Rämna fäbod. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 12 juli 2011.

Hävdtyp: Slätter

Uppskattad potentiell areal: 50×20 m.

Lokalbeskrivning: En gårdstomt som förr varit gammal slättermark. Husägarinnan slår fortfarande området med lie. Vilt växande lupiner hotar de fältgentianor som finns på den kuperade tomtmarken.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Här finns hela 95 ex av tidig fältgentiana. Fenologi: överblommande.

Koordinater: 6790431/1399135.

Dellokal 2: 24 ex av tidig fältgentiana finns vid infarten till tomtmarken. Fenologi: överblomning. Koordinater: 6790454/1399110.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla, ormrot och kattfot.

Koordinater: Se dellokaler.

Intensitet: Måttlig

81. Brindbergs fäbodan. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 12 juli 2011

Koordinater: Se dellokaler

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 200×75 m.

Lokalbeskrivning: På denna stora och långsluttande slättermark, med inslag av åkerholmar, hade redan slättern påbörjats vid inventeringstillfället. Hackslogarna snörslogs och på den jämna marken längs ner, traktorslogs ängen. Lite för tidigt visar det sig enligt fältgentianans fenologiutveckling.

Fältgentianafynd:

Dellokal 1: Mitt i slättermarken hittas tidig fältgentiana med 25 ex. Fenologi: överblomning.

Koordinater: 6803676/1399724.

Dellokal 2: I den övre delen hittas 10 ex. av tidig fältgentiana. Fenologi: överblomning och i sen blomning. Koordinater: 6803693/1399733.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot, ormrot, slätterfibbla och blåsuga.

82. Därbergs fäbodan. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 12 juli 2011

Koordinater: 6793136/1399867

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 70×30 m

Lokalbeskrivning: Vid inventeringstillfället hade slätter och bortforsling av höet redan skett. De fältgentianor som kan ha funnits här kan inte ha hunnit fröa av sig. Fältgentianan får om den tidiga slättern fortsätter svårt att överleva.

Fältgentianafynd: 10 ex 1987. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Slätterfibbla.

83. Åsen vid Strömnes gård. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 16 augusti 2011

Koordinater: 6796792/1393482

Hävdtyp: Betesmark

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: Ingen

Lokalbeskrivning: Gårdens tidigare betesmark är en brant älvravin, som idag är ohävdad. Marken är en rik sedimentjord under en snabbt pågående igenväxningsfas.

Fältgentianafynd: 5 ex 1990. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar och slätterfibbla.

84. Granan nära Södra Trollegrav. Älvdalens socken, Älvdalen kn.

Besöksdatum: 12 juli 2011

Koordinater: 6828167/1383016

Hävdtyp: Skogsbete

Intensitet: Ingen

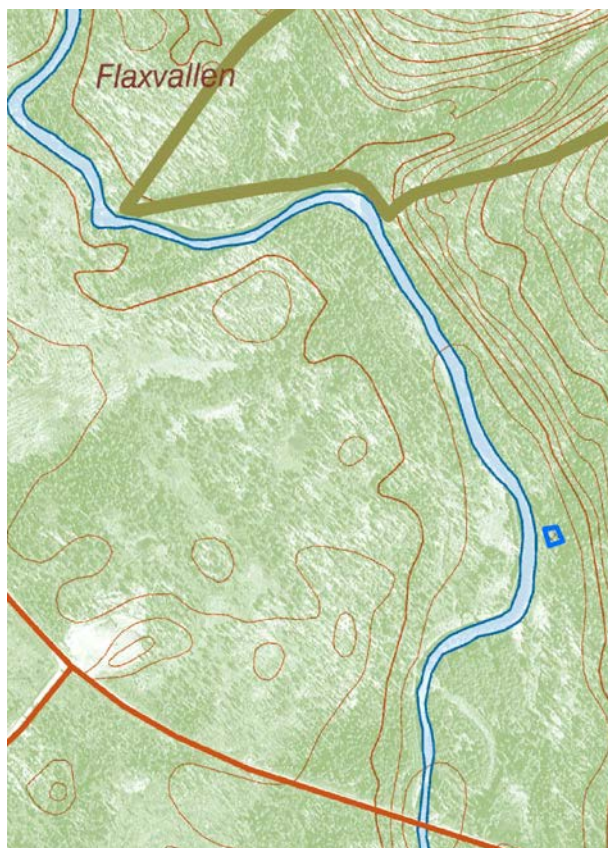
Uppskattad potentiell areal: 100×20 m.

Lokalbeskrivning: Denna lokal ligger i ren skogsmark, ca 50 m från skogsälven Granan.

Området är en långsträckt, glest bevuxen tallskog med smågläntor på alluvialsediment avsatt från Granan. Vid fältgentianans växtplats finns rikligt av mosippor. Troligen har renar eller skogsbetande boskap från någon fåbodvall spridit fältgentianans frön till denna lite udda lokal. Kanske också svallis (eller annan typ av frostverkan) på vintern bidrar till att hålla marken öppen just vid växtplatsen.

Fältgentianafynd: Bland alla mosippor fanns 38 exemplar av tidig fältgentiana. Fenologi: sen blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot.

Märkelig artkombination vid Granan, nära Södra Trollegrav, Älvdalens skjutfält: fältgentiana samväxande med mosippa och kattfot. BN 12 juli 2011. Kärnan i förekomsten markerad i blått på kartan.

85. Risheden. Lima socken, Malung kn.

Besöksdatum: 3 juli 2012. Ny lokal.

Koordinater: 6766283-/1366321

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Måttlig

Uppskattad potentiell areal: 20×5 m.

Lokalbeskrivning: Denna förekomst finns i en zon mellan en gräsklippt gårdstomt och en vägkant som är vägkantslättad ner mot gräsmattan. I närheten finns en större betesmark för både

kor och getter, troligen är arten spridd från denna mark. Gårdsägaren bör informeras om fältgentianafyndet.

Fältgentianafynd: Tidig fältgentiana, 9 ex. Fenologi: tidig blomning.

Övriga hävdgynnade arter: Inga.

86. Västra Gusjön. Transtrand socken, Malung kn.

Besöksdatum: 16 augusti 2011.

Koordinater: 6771393-/1366169

Hävdtyp: Slätter

Intensitet: Hård

Uppskattad potentiell areal: 20×20 m.

Lokalbeskrivning: Denna vackert belägna tomtgräsmatta har maskinklippts lågt. Lokalen är inbäddad mellan en vuxen blandskog och en större väg. Sätergentianan är uppgiven i trakterna, men på just denna lokal hittades den inte.

Fältgentianafynd: Senast sedd ca 1920. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Kattfot och rödkämpar.

87. Östra Gusjön. Transtrand socken, Malung kn.

Besöksdatum: 16 augusti 2011.

Koordinater: 6771268-/1366565

Hävdtyp: F.d. slättermark

Intensitet: Ingen

Uppskattad potentiell areal: ingen.

Lokalbeskrivning: Dessa före detta slättermarker är idag en stor campingplats för husvagnar. Sätergentianan är uppgiven från trakterna men kan inte hittas varken här eller längs älvstrandens öppna ytor.

Fältgentianafynd: Senast sedd ca 1920. Inga fynd gjordes 2012.

Övriga hävdgynnade arter: Rödkämpar.

88. Marken. Hedemora socken, Hedemora kommun.

Fredrik Enoksson, Lst Dalarna, hittade 2 ex tidig fältgentiana i fruktstadium den 10 juli 2012.

Ängarnas flaggskeppsart kartlagd

Fältgentianan är en karaktärsväxt för våra gamla blomsterrika slåtterängar. Ingen annan blommande ört har minskat lika starkt i våra bondebygder under det senaste seklet. Idag är det få som känner igen hackslogarnas förr så välbekanta "stålört", som bland annat har varit en uppskattad brännvinskrydda.

För att få klart besked om hur mycket som återstår av denna art i Dalarna har Länsstyrelsen låtit inventera 100 tidigare kända växtplatser för fältgentianan. Resultatet visar att växten fortsätter att försvinna, trots de senaste årtiondenas ansträngningar att bevara slåtterängar och betesmarker.

I denna rapport redovisas resultaten från inventeringen och diskuteras fältgentianans behov och möjliga åtgärder för att behålla detta ängens flaggskepp för framtiden.

För din QR-läsare över den här koden, så hamnar du på vår webb med fler intressanta rapporter.

